

The Project Gutenberg eBook of Tunnustus: Tosikuvaus elämästä, by Alli Nissinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tunnustus: Tosikuvaus elämästä

Author: Alli Nissinen

Release date: February 12, 2005 [EBook #15023]

Most recently updated: December 14, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TUNNUSTUS: TOSIKUVAUS ELÄMÄSTÄ ***

Produced by Matti Järvinen and PG Distributed Proofreaders.

TUNNUSTUS

TOSIKUVAUS ELÄMÄSTÄ

Kirjoitti

Alli Nissinen

Ensimmäisen kerran julkaissut
Kustannusosakeyhtiö Otava 1911

TUNNUSTUS.

Hän kirjoitti:

On mahdotonta enää vajjeta. Minun täytyy tehdä tämä tunnustus. Minun täytyy avata polttava sydämeni, vapauttaa kiusattu omatuntoni.

Olen koettanut tukahduttaa omantuntoni ääntä; olen tehnyt työtä, olen saanut yhä uusia velvollisuuksia, yhä uusia harrastuksia. Mutta kuta enemmän olen kohonnut ihmisten silmissä, kuta tärkeämpään asemaan olen päässyt yhteiskunnassa, sitä voimakkaammaksi on käynyt omantuntoni ääni.

Olen tullut jo elämässäni niin pitkälle, ettei omantunnon ääni enää vaikene. Sisäinen olentoni, henkeni, sieluni on jo niin kehittynyt, ettei se enää huomaa yksinomaa tapauksia ulkopuolella minua, ei se vaan niihin kiinny ja niitä harrasta. Se kääntyy sisälle päin; se tutkii oman olennon syvyyksiä, se tarkastaa niitä salaisuuksia, jotka siinä piilevät.

Vuosikausia on se niitä tarkastanut.

Monta kovaa taistelua olen käynyt itseni kanssa. Olen ollut tilillä, olen ollut tuomiolla; olen rukoillut, olen katunut. Olen saanut armoa ja lohdutusta, olen tuntenut virkistystä ja voimaa. Aika ajoin olen tuntenut onnea ja saanut tyydytystä elämältä. Mutta jälleen on tuskan laine syöksynyt päälleni hirmumyrskynä. Omatuntoni on minua varoittanut ja uhannut.

Yöllä olen unestani herännyt. Olen kuullut äänen: »sinä et saa vajjeta!»

* * * * *

Tähän aikaan kaikki puhuvat. Jokaisella näyttää olevan jotain merkillistä sanottavaa. Ihmiskunta on kiusaantunut liian paljoista itsetunnustuksista. Miksi siis ihmiskunnan tuskaa lisätä? Miksi taas paljastaa uusi tuskan elämä?

Sitä olen ajatellut, ja olen vaijennut. Mutta omatuntoni ei suo minulle rauhaa. Se vaatii minulta uhria. Se vaatii minulta syyn sovitusta.

Enkö voi sovittaa rikostani elämäni työllä? Enkö voi tyyntyttää omaatuntoani tekemällä hyvää, täyttämällä velvollisuuteni? Enkö voi silloin vajjeta, kun elämäni toiminta puolestani puhuu?

Mutta omatuntoni ei vaikene. Se kolkuttaa yhä kovemmin. Se vaatii minua uhraamaan, uhraamaan oman itseni.

Ja sen vaatimuksesta olen nyt päättänyt kertoa elämäni ihmiskunnalle, olen päättänyt paljastaa kaiken, mikä on piilossa ollut.

Tunnustukseni on samalla rukous, rukous kaikkien onnetonten ja kärsivien puolesta.

Armahtakaa heitä!

Ensimmäinen muisto varhaisimmasta lapsuudestani on seuraava: Makasin kätkyessä tuvan perällä lähellä karsinaikkunata. Katselin mustia orsia ja niiden päällä riippuvia tuoreita heiniä ja kuuntelin kärpästen surinata. Silloin avattiin tuvan ovi ja sisään astui vieras vaimoihminen. En ollut häntä koskaan ennen nähnyt. Hän jätti nyyttinsä penkille ja tuli kätkyeni luo. Sanomaton pelko valtasi minut. Kuoleman pelko. Parkasin itkemään.

Hän kumartui ylitseni, veti piikkopaitani suoraksi, kohotti minua ylemmäs tyyntyille, peitti rievuilla jalkani ja sanoi: »No, no! Kun ovat heittäneet kummin piian kärpästen syötäväksi!»

Rupesin häntä katselemaan ja pidin jalkani ja käteni aivan hiljaa. Hän ei ollut äidin näköinen; hänellä oli musta tukka, melkein yhtä musta kuin pirtin orsi. Jalallaan liikutti hän kätkyttäni hiljoilleen.

Vähän ajan perästä hän nousi, meni katsomaan pihalasista ja istui sinne pöydän päähän. Minulle tuli äitiä syvä ikävä. Aloin hiljaa itkeä; potkin rievut jaloiltani; kun eivät ne tahtoneet poistua, parkasin kovaan itkuun.

Vieras tuli luokseni ja alkoi kädellään kiivaasti heiluttaa kätkyttä.

»Tuu, tuu, tuu, tuu! Ole hiljaa! Äiti tulee kohta!»

Mutta minä huusin yhä kovemmin. Pelkäsin, ettei äiti enää tulekaan. Pelkäsin, että tuo vieras jää äidin sijaan. Ja kuta enemmän vieras koetti minua tyyntyttää, sitä katkerammin tunsin äidinkaipuun.

Jo kuulin äidin askeleita porstuassa. Pirtin ovi lensi auki ja äiti sanoi: »Herra Jumala! Mikä sille lapselle tuli. Ei se ole koskaan tuolla tavalla huutanut!»

Herkesin heti itkemästä, kun äiti nosti minut syliinsä ja painoi rintaansa vastaan. Siinä oli niin hyvä olla; ei tarvinnut mitään pelätä; eikä ollut puutetta mistään.

* * * * *

Eräänä päivänä kääri äiti minut ison piikkolakanan sisään ja kantoi sylissään tuvasta ulos ja alas märkeä rantaan päin. En voinut nähdä mitään lakanan sisästä. Koetin ponnistella nähdäkseni, mutta äiti

puristi minua lujemmin rintaansa vasten. Minun teki mieli itkeä, kun en nähnyt. Ensi kerran teki äiti minulle pahaa. Olin juuri itkuani alottamassa, kun tulimme perille — saunaan. Äiti avasi lakanakäärön ja pani minut lämpimän saunan penkille. Kitku pisti silmiini, enkä aluksi mitään nähnyt. Mutta hetken perästä näin äidin hääräilevän saunassa ja veljeni juoksevan ylös lauteille. Pian riisui äiti minutkin ja vei sylissään yhä kuumempaan ylös. Pimeä siellä oli, aivan pimeä. Minua pelotti; luulin joka hetki putoavani. Olisin ruvennut itkemään, jollen olisi ollut äidin sylissä. Mutta lujasti nojasin koko ruumiini painolla äidin viileään ruumiiseen. Kauheata oli, kun äiti rupesi siellä minua pesemään; päätä hän pesi, ja silmiä ja korvia. Saippua ja vesi meni silmiin ja korviin; luulin tukehtuvani. Mutta pian oli kaikki ohitse. Aloin nähdä jo paremmin siellä ylhäällä. Näin veljeni, joka istui toisella penkillä ja heitteli vettä äidin ja minun päälle.

Veljeni meni nyt alas ja ylhäällä alkoi tulla hirvittävä kuumuus. Äiti löi minua kuumalla vastalla. Se teki kipeää, mutta ei kestänyt kauan. Pian tuli veljeni ylös ja otti minut äidin sylistä. Parahdin itkemään, sillä pelkäsin putoavani. Mutta kauniisti vei hän minut piikkolakanan päälle penkille.

Pihaan mennessä sain katsella ympärilleni ja minun oli hyvä olla. Äiti nauroi ja pani minut olkapäätään vasten, että voin nähdä hänen olkansa yli. Pientarella oli keltakukkia; veljeni otti niistä yhden käteensä. Olisin sen tahtonut, mutta veljeni ei antanut.

Tupaan tultua pani äiti minun päälleni kauniin, valkoisen paidan. Minulla ei ollut koskaan ennen ollut niin kaunista paitaa. Äiti sanoi: »Pannaan lapselle kummin antama paita päälle!» — Kummi oli minusta siitä päivästä aikain jotain ihmeellistä; se oli jonkinlainen onnen ja ilontuoja.

Makasin kätkyessä ja katselin hämärtyvää pirttiä; ylhäällä oli paksu orsi, jonka päällä oli lautoja ja hirssiä; muutamia heinänkorsia riippui lautojen välistä. Olisin tahtonut nyhtää ne alas, mutta ne olivat niin korkealla; en ylettynyt.

Äidin askeleet kuuluivat porstuvasta ja isän ääni pihasta. Minun oli niin hyvä olla.

Olin jo oppinut kävelemään; kuljin ympäri tuvassa ja varsinkin rikkosopella oli hauska leikkiä. Siellä oli lastuja, kaarnanpalasia ja tuohensirpaleita. Kukin niistä oli erinäköinen ja erilainen; muutamit olivat kovia, muutamit pehmeitä, toiset pitkiä, toiset lyhyviä.

Kun veljeni vuoleskeli, istuin lattialla ja kokosin lastuja sylini täyteen. Ne olivat niin kauniita ja puhtaita. Mutta kun veljeni herkesi vuolemasta, sieppasi hän lastut minun sylistäni, heitti ne hiilillään olevaan uuniin, otti sitten minua käsistä ja tanssitti lattialla. Se ei ollut minusta hauskaa. Rupesin itkemään ja löin häntä. Hän nauroi, tukisti minua ja tuuppasi minut kumoon.

Äiti tuli samassa sisään, sivalsi veljeäni käsivarresta, löi häntä takapuoleen ja työnsi ovesta pihalle. Sitten nosti äiti minut lattialta, puisteli mekkoni, silitteli pääni ja otti minut syliinsä.

»Äidin tytöllekö ne tekevät pahaa? So, so, älä itke, älä itke!»

Äiti oli minusta parhain maailmassa. Koko elämä oli niin rauhallista ja onnellista hänen turvissaan.

* * * * *

Ennenkuin vielä opin kunnollisesti puhumaan, olin kerran sairaana. Makasin vuoroon kätkyessä ja vuoroon äidin sängyssä, johon äiti minut joskus nosti. Olin niin sairas, että en voinut päätäni sängystä kohottaa, en voinut syödä mitään, enkä juoda, muuta kuin vettä. Makasin usein pitkät ajat horroksissa, mutta aina kun heräsin, kysyin äitiä.

Äiti istui minun vuoteeni luona minkä voi. Mutta usein hänen täytyi kulkea askareillansa navetassa tahi kodassa. Äidin poissa ollessa oli veljeni aina luonani. Huomasin, että tämä toimi oli vastenmielistä hänelle. — Kerran oli minulla kova jano ja pyysin häneltä vettä. Hän toi sitä kauhalla porstuassa olevasta saavista. Kun hän juotti minua, tuuppasi hän kauhaa huuliani vasten, niin että alahuulesta rupesi vuotamaan verta. Olisin tahtonut lyödä häntä, mutta en jaksanut. En myöskään uskaltanut äidille kertoa tätä tapausta, sillä pelkäsin veljeni kostavan minulle.

Tautini kesti kauan ja monta kertaa luultiin minun jo kuolevan. Äitini hoiti minua hellästi ja rakkaasti, mutta veljeni minua puoleksi vihasi. Kerran kun itkin tuskiani, enkä lakannut hänen kiellostaan, otti hän vasemman käteni, tarttui pikkusormeeni ja väänsi sitä sivullepäin, niin että kynsi repesi paikoiltaan ja veri purskahti esiin.

Minä kauhistuin ja hyppäsin pelosta pystyyn, vaikka olinkin kuoleman sairas. Senjälkeen rukoilin hartaasti Jumalata, että Hän minut parantaisi. Ja Jumala kuulikin rukoukseni. Kaikkien ihmeeksi aloin

vähitellen parantua. Ja ennen kuin uusi kesä joutui ja puihin lehti puhkesi, olin minä jo iloinen ja terve.

*****

Kesällä minulla oli hauskaa. Aamusta iltaan olin ulkona pihamaalla. Joskus juoksin saunalle, meninpä vielä rantaankin asti. Mutta äiti oli varoittanut minua, että en menisi yksin rantaan. Sentähden pysyin mieluummin pihassalla. Pihamaa oli nurminen; ainoastaan pari polkua juoksi sen yli. Toinen polku vei navettaan, toinen saunaan; saunaan vievästä polusta erosi sitte ison kiven luona tie lähteelle.

Lystikseni juoksentelin polkuja pitkin. Ne olivat sileät ja sievät, avojaloin oli niitä hauska viilettää. Juoksin pirtin portaan edestä navetan kynnykselle ja taas takasin; juoksin pirtin portaan edestä saunan kynnykselle ja taas takasin. Sitte juoksin taas isolle kivellet, kiipesin sen päälle, lepäsin siinä, juoksin sitte lähteelle ja istuin usein kauan pienellä rahilla, joka oli lähteen vieressä. Lähteen ympärillä kasvoi paljo kukkia ja siellä päivänpaisteessa hyrräsi mehiläisiä. Leikin sellaista, että tämä oli minun lähteeni, kukat olivat minun kukkiani ja mehiläiset minun mehiläisiäni.

Jos kuulin veljeni juoksevan pihasta lähteelle minua etsimään, aloin aika vauhtia juosta kepsutella pihaan päin. Veljeni tahtoi minua kiinni tavoittaa, mutta pakenin syrjään tieltä, sillä tiesin hänen minua nipistävän. »Kunhan suureksi tulen, niin koston hänelle», ajattelin.

*****

Eräänä päivänä oli äiti käynyt talossa. Odotin häntä jännityksellä, sillä tiesin hänen tullessaan tuovan minulle jotain hyvää. Aika tuntui hyvin pitkältä, mutta vihdoinkin kuuli tarkka korvani äidin askeleet nummella. Juoksin häntä vastaan minkä jalkani kantoivat.

Äiti nauroo minulle jo etäältä. Minä näin, että hänellä oli helmassa jotain. Minut valtasi ilo ja pelko.

Kun pääsin äidin hameeseen kiinni, kumartui hän alas ja laski helmastaan maahan pienen, harmaan kissanpoikasen, oi, niin sievän ja soman!

»Tämän emäntä lähetti sinulle tuomisiksi!»

Voi, kuinka äiti oli hyvä ja emäntä ja kaikki ihmiset! Minä kosketin kädelläni pientä elukkaa. Kuinka se oli pehmainen ja sileä, ja kuinka somat, pienet kätälät sillä oli. Juuri kun olin ottamaisillani sen syliini, hyppäsi se ilmaan, putosi kanervikkoon ja tepasteli ja kimmahteli sinne ja tänne tien viertä kulkien. Minua nauratti niin sydämellisesti; oli niin hauskaa, että täytyi itsenikin hypähdellä.

Nyt kului koko kesä niin hauskasti, ettei sitä köyhillä sanoilla kuvata voi. Aamusta iltaan olin mirrin kanssa pihalla. Meidän yhteisestä elämästämme tulisi kokonainen kirja. Niin rikasta ja vaihtelevaa se oli.

Mutta sitte tuli syksy — ja syksyllä syntyi minulle pieni sisar, jolle annettiin nimeksi Miina.

*****

Siihen asti kuin sisar minulle syntyi oli äiti minun omani. Mutta siitä päivästä aikain tuli muutos. Ensin en sitä ollenkaan huomannut, sillä minusta oli niin kummallista kaikki mitä ympärilläni tapahtui.

Koko kesän olin juossut ulkona, mutta nyt olisin tahtonut olla pirtissä ja leikkiä siellä. Mutta minut käskettiin aina pihalle leikkimään. Siellä oli kylmä, jalkojani paleli ja käteni menivät konttaan. Hiivin siis uudelleen tupaan. Silloin otti isä minut käsipuolesta ja paiskasi ovesta ulos huutaen: »Tokkos pysyt pellolla!»

Menin saunan kynnykselle ja itkin siellä itsekseen. Minulla ei ollut enää ketään ystävää maailmassa. Äitikin oli minut jättänyt.

Siinä ajan itkettyäni menin kylmään saunaan ja istuin vanhojen kylpyvastojen päälle. Ne tuntuivat lämpimiltä. Laitoin niistä vuoteen ja panin pitkälleni. Vähän ajan perästä hiipi Mirri oven raosta sisälle. Se tuli luokseni, nuuski minua, puski kylkeeni, nuoli kasvojani karkealla kielellään ja paneusi kainalooni maata.

Puristin Mirriä rintaani. Minulla oli vielä yksi ystävä. Mutta äitiä minun oli niin kova ikävä. Kyyneleeni alkoivat vuotaa. Siihen sitte nukuin.

*****

En ollut koskaan ennen nähnyt äidin makaavan päivällä, mutta sen jälkeen kun pikku sisko syntyi, makasi äiti usein. Kuulin hänen joskus itsekseen ääneen valittavan.

Minut valtasi suru ja pelko. Mitä jos äiti kuolisi? Kuka silloin minua enää turvaisi ja suojaisi? Kaikki hyvä, mikä minulla oli, oli äidiltä.

Hiivin äidin luo, kun hän sängyssä makasi, ja painoin pääni hänen kupeeseensa. Hän silitti päätäni ja oikoi mekkoani suoraksi.

Rupesin itkemään. Äiti ei tiennyt mikä minua vaivasi, vaan sanoi: »Älähän itke. Isä tuopi sinulle tänään talosta uudet saappaat!» — Mutta minua itketti vielä enemmän. Vihdoin kysyi äiti: »Mikä sinun on? Oletko kipeä?»

Nyyhkytin silloin: »Ei, kun äiti on aina niin hyvä!»

»Lapseni!» sanoi äiti ja silitti minun päätäni.

Samassa alkoi pikku Miina kätkyessä itkeä, ja äiti nousi sitä hellästi auttamaan. Mutta minä menin ovensuupenkille Mirrin luo.

* * * * *

Samana iltana työstä tullessaan toi isä minulle sievät, uudet, ruskeat saappaat. Niitä koetettiin heti jalkaan ja ne sopivat kuin valetut. Näin sieviä saappaita en ollut elämässäni nähnyt; ja nämä olivat minun ensimmäiseni.

Edellisenä talvena olin joskus käynyt ulkona veljeni vanhoilla saappailla. Mutta ne olivat suuret ja rumat, vieläpä päälle päätteeksi rikkinäiset.

Oli vahinko, että oli jo pimeä ilta, kun uudet saappaat sain. Muuten olisin niillä heti juossut navettaan, saunalle ja lähteelle. Nyt en saanut mennä pitemmälle kuin porstuaan, sillä äiti oli sanonut, että pimeässä voivat sudet nurkan takaa kimppuun hyökätä.

Katselin saappaitani joka puolelta, koettelin joka saumaa ja käännettä, pyörästelin niillä lattialla ja nousin penkille. Penkiltä hyppäsin lattialle ja juoksin pikku Miinan kätkyen ympäri. En tahtonut malttaa maata ruveta.

Mutta kun isä, äiti ja veljeni paneutuivat yöteloilleen, vedin minäkin saappaat jalastani, panin ne viereeni vuoteelleni ja paneusin maata. Tunsin kuinka Mirri hiljaa hiipien saapui luokseni, haki sopivata paikkaa ja paneusi selkäni taakse.

Yhä pimeämmäksi kävi yö. Pian ei voinut pirtissä muuta erottaa kuin ikkunat, joiden kautta sisään pilkisti syysyön niukka valo.

* * * * *

Pitkinä talvi-iltoina sain melkein aina istua kätkyen luona sitä liikuttamassa. Äiti kehräsi tahi kutoi, paikkasi tahi parsi. Pikku Miina oli kätkyssä lapsi; sitä piti melkein aina liikuttaa. Veljeni ei minua koskaan auttanut; hän kutoi verkkoa, kiskoi päreitä tahi teki kelkkoja. Hänellä oli aina hauskaa työtä. Mielelläni olisin istunut hänen viereensä ja opetellut hänen ammattiaan, mutta en uskaltanut, sillä isäkin oli tavallisesti talvi-iltoina tuvassa. Ja hän oli ankara, varsinkin minulle. Usein sai äiti minua puolustaa.

Kerran kun isä hakkasi tupakkia oven suussa olevassa hakkurissa, pani hän minut pitämään tulta. Palava päre kädessä seisoin siinä ja odotin aina, milloin päre oli palanut loppuun ja uuden sai alkaa. Yht'äkkiä alkoi tuntua palaneen hajua.

»Tyttö, katso vaatteitasi! Mikä palaa?» huusi isä.

Heitin palavan päreen kädestäni lattialle ja katselin älytöinnä ympärilleni.

Äitini ryntäsi luokseni, tarttui hameisiini: »Herra Jumala! Onko lapsi tulessa!»

»Kun ei ymmärrä varoa itseään», sanoi isä tynesti.

Mutta savu nousi jalkaini alta. Sillan alus oli syttynyt pudonneista hiilensiruista palamaan. Tupa alkoi tulla savua täyteen.

Äiti veti minut pirtin perälle, juoksi porstuaan, sieppasi vesikorvon syliinsä ja kantoi sen pirtin lattialle.

»Minkätähden sinä yksin?» sanoi isä.

»Kun ei ole miehessä miestä», sanoi äiti ja kaatoi korvon lattialle. Näin että hänen silmänsä välähtivät

kummallisesti. Sellaista väläystä en ollut ennen nähnyt.

Tuli sammui heti ja isä rupesi pimeässä jatkaa maan tupakin-hakkaamista. Mutta äiti pyyhki lattian, pani pirtin uuniin hipleitä puita palamaan ja alkoi tehdä iltatöitään.

* * * * *

Maata mentyä, valvoin minä kauan, sillä pelkäsin pirtin syttyvän tuleen. Pimeässä koetin nähdä, kohosiko lattian alta vielä savua. Joskus näytti sitä tulevan, tuntuipa joskus savun käryäkin. Mutta kun nousin istualleni, hälveni savu heti.

Olin juuri nukkumaisillani, kun kuulin hiljaista itkua. Heristin korviani. Itkikö joku unissaan. Kuka itki? — —

Yhä kuului nyyhkytys. Äiti siellä itki, rakas äiti. Olisin tahtonut mielelläni mennä lattian yli äidin sänkyyn, mutta pelkäsin isää.

Valvoin hiljaa vuoteessani; kuulin kuinka äidin nyyhkytys muuttui hiljaiseksi valitukseksi. Tuska täytti sydämeni. Aloin itkeä. Äiti hyppäsi ylös, teki päreeseen tulen, tuli luokseni ja kysyi: »Oletko sinä kipeä?»

»Ei», vastasin minä. »Näin paha unta. Kuulin itkua.»

Hän peitteli minut huolellisesti ja sanoi: »Siunaa itsesi kauniisti ja nuku Jumalan nimeen!»

Puristin äitiä kädestä. Hänen silmänsä olivat punaset ja ajettuneet. Näin että hän oli itkenyt.

Koetin vielä kuunnella, kuulisinko pirtissä äidin huokausta. Mutta äiti painautui hiljaa vuoteellensa ja yön rauha levisi koko nukkuvan perheemme yli.

Minäkin uuvuin uneen.

Erään kerran kevättälvella läksi isä markkinoille. Olin sanomattoman iloinen tästä matkasta, sillä kummi oli luvannut isän mukana lähettää minulle uuden mekon. Pitkät ajat olin odottanut tätä lähtöpäivää ja nyt odotin taas hartaasti, että markkinat olisivat ohitse ja isä tulisi kotiin.

Ilta oli jo myöhäinen, me olimme jo paneutuneet maata, kun isä tuli.

Ulkoa alkoi kuulua kovaäänistä puhetta. Kuuntelin. Isän ääni se oli — ja sitte jonkun toisen, jota en tuntenut. Porstuan palkit tömisivät, ovi paiskattiin auki.

»Hoi akka! Joutuun jaloillesi, kun isäntä itse pirttiin astuu! Penskat pois jaloista!» se oli isä, joka pääanalustani potkaisten meni ohitseni.

Miina rupesi itkemään, minä hyppäsin ylös ja juoksin äidin luo. Äiti tyynnytti lasta, eikä sanonut mitään. Vieras mies astui hoippuen sisään auki jääneestä ovesta.

»Pannu tulelle! Tuossa on papuja!» huusi isä heittäen kahvipussin penkille, johon se hajosi ja pavut vierivät pitkin penkkiä ja tippuivat lattialle.

Veljeni meni papuja poimimaan ja katsoi ihmetellen isään. Äiti peitteli Miinan, pani mekon minun päälleni ja läksi sitte kahvia keittämään.

Minä olisin mielelläni kysynyt kummin lahjaa, mutta en uskaltanut. Pelkäsin isää enemmän kuin ennen. Isä istui pöydänpäässä ja hänen edessään pöydällä oli kaunis, kirkas leili, josta isä ja vieras vuoroon joivat. Kerran kutsui isä äitiäkin juomaan, mutta äiti ei mennyt, sanoi vaan:

»En huoli sinun myrkkyäsi!»

Silloinkos isä alkoi pitkää puhetta pitää ja kertoi kuinka eräs vaimo oli myrkyttänyt miehensä panemalla myrkkyä kahvikuppiin; ja mies oli kuollut ja kuopattu; vaimo oli mennyt uusiin naimisiin ja taas koettanut myrkyttää miestään karpäsen myrkyllä. Mutta mies ei kuollutkaan, tuli vaan sairaaksi. Mutta lääkäri tutki ulostukset ja siellä oli myrkkypaperia; niin — vaimo pantiin linnaan, sillä entiset ja nykyiset synnit tulivat ilmi.

»Sellaista on akkaväki!» sanoi isä lopuksi.

Mutta äidillä oli samassa kahvi valmiina; hän kaatoi sitä kuppiin ja vei pöytään.

»Vai kärpäsen myrkyllä», sanoi äiti.

»Niinpä niin», toisti isä.

»Että niinkuin, mitä se kärpäsen myrkky on?»

»No, se on sellaista ohutta liuskarettia, niinkuin vasikan nahkan niljettä, punasta väriltään ja helppoa ostaa»... selitti isä.

»Vai sellaisella se»...

»Sellaisellahan se...» isä härppäsi kahvia lautaselta, »jo se paholainen teettää jotakin.»

»Jotakinhan se teettää.»

»Vai linnaan panivat», jatkoi äiti.

»Linnaanpa linnaan. Elinkautiseen», sanoi isä.

»Vai elinkautiseen; onpa siinä istumista.»

»Onpa on», toisti isä ja laski kahvikuppinsa pois.

Minä olin kuunnellut niin tarkasti, että olin aivan unohtanut liikuttaa kätkyttä. Äkkiä säpsähdin ja näin että Miina valvoi silmät selällään. Se katsoi kuin nuhdellen minuun. Miksi se niin katsoi? Siksikö että en kätkyttä liikuttanut?

Isän kovaäänisyys oli hiljennyt; surullinen kertomus oli tehnyt kaikki mielet alakuloisiksi. Vierias näytti heikolta ja kykenemättömältä; äänetöinnä ja riisumatta heittäysi hän penkille maata.

Kovalla töminällä veti isä saappaat jalastaan ja heitti ne pirtin lattian yli rikkosopelle. Syylinkänsä hän paiskasi keskelle lattiata. Ja hiukan horjuen, mutta varpaisilla meni hän vuoteelleen.

Olisin mielelläni kysynyt kolttuani, joka minun piti kummilta saada. Mutta en uskaltanut. Ehkä se on isältä pudonnut, tahi ehkä ei kummilla ollutkaan rahaa sen oston.

Pirtissä tuntui kylmältä. Vetäysin umpikuuruun peiton alle. Isä ei sitte tuonutkaan minulle mitään. Ei mitään. Eikä kummikaan lähettänyt kolttua. Niin — jos sillä ei ollut rahaa. Tuntui niin tyhjältä ja ikävältä.

Koko talven pitkään ei äiti ollut oikein terve. Sen näin joka päivä. Ja seuraava kesäkin meni niin, ettei äiti entiselleen tullut. Hän oli aina niin surumielinen ja alakuloinen, harvoin puhui hän enää meidän lastenkin kanssa. Isä tuli usein illalla juovuksissa kotiin; silloin kuulin aina äidin yöllä hiljaa itkevän.

Pikku Miina osasi jo kävellä ja puhua. Hän oli vallaton ja tottelematon tyttö, repi rikki kaikki mitä käsiinsä sai ja heitteli astiat palasiksi. Äiti piiskasi häntä monta kertaa, mutta siitä hän vaan sydämistyi. Joskus oli hän minulle hyvä, mutta joskus oli hän niin ilkeä, teki harmia ja kiusaa, että kerrankin olin niin suuttunut hänelle, että olisin voinut hänet vaikka tappa. Vihapäissäni potkasin häntä leukaan, niin että nenästä rupesi verta vuotamaan.

Silloin tuli hän hyväksi ja oli monta päivää siivo.

Kevättalvella pääsi veljeni hevospojaksi taloon. Hän oli niin onnellinen ja niin miehiksi kun hän lähti, ettei hän ollenkaan sanonut kellenkään hyvästiä. Ei äidillenkään. Äiti kuitenkin meni ladon perään katsomaan hänen jälkeensä, kun hän painui metsätietä salolle päin. Mutta veljeni ei katsonut taaksensa. Mitä hän olisi tehnyt, jos olisi nähnyt äidin?

Kun äiti tuli tupaan, näin minä, että hänen silmässään oli kyynel — ja yksi karpalo oli herautanut nutullekin. Menin äidin luo ja nojasin hänen polveensa. Hän silitti päätäni ja sanoi:

»Niin, niin, lapseni. Sellaista on elämä. Ville on nyt korjuussa, kun pääsi isoon taloon. Ei siellä puutu leipä eikä särvinkään!»

»Onko Ville nyt niiden oma?» kysyin.

»Omako? Niin, Ville on Jumalan oma», sanoi äiti.

»Mutta minä tahdon olla aina äidin oma», sanoin.

»Mutta jos äiti kuolee?»

»Äiti ei saa kuolla! Äiti ei saa kuolla milloinkaan!» ja minä purskahdin hillittömään itkuun.

Seuraavana kevännä syntyi äidille taas pikkunen tyttö. Se sai nimen Kaisu, kun se oli niin suuri ja roteva kuin ison talon emäntäpiika Kaisu. Ja hyvä juoninen se myöskin oli; ei itkenyt päiväkausiin, eikä juuri äännellytkään kunhan ruokaa sai.

Äiti oli hyvin huonona sen syntymisen jälkeen. »Pesumummo» oli meillä kolme viikkoa lasta hoitamassa; mutta kun hänen täytyi lähteä toiseen taloon »varpaisia» valmistamaan, tuli kummi meille pariksi viikoksi äitiä auttamaan. Se oli lysti aika. Kummi toi Miinalle ja minulle tuomisia ja äidille rohtoja ja pilleriä. Ilosta me vaan Miinan kanssa päiväkaudet hyppelimme ja laulelimme pihalla. Päivät menivät nopeasti, meillä oli niin hauskaa.

Mutta kun kummi oli ollut muutamia päiviä meillä, rupesi hän näyttämään hyvin surulliselta. Ja kerrankin minä näin hänen porstuvan penkillä istuvan ja itkevän.

Kun isä muutamana iltana tuli selvänä kotiin, kutsui kummi hänet porstuvaan. Ei voinut kuulla, mitä he puhelivat, mutta tupaan tullessaan oli isä hyvin vakavan näköinen. Hän meni äidin sängyn luo, nosti peittoa ylemmä ja istui sängyn reunalle.

»Jos tuota niinkuin haettaisiin hieroja ja kuppari», sanoi hän.

»Saisihan tuota koettaa», sanoi äiti heikolla äänellä.

»Se taitaisi parasta olla», sanoi isä.

»Eihän tuo pahenna, jos ei parannakaan», myönteli äiti.

»Niinpä minä käynkin huomenna Mataran mummon tänne hakemassa. Hänessä on sitä on vielä vanhaa loihtijankin vikaa. Kyllä hän veren vihat eroon saa, se mummo», sanoi isä rohkaistuna.

»Taitaapa saada», myönteli äiti ja huokasi.

Ensimmäisen kerran näin isän kumartuvan Kaisun kätkyen yli ja katsovan lasta.

»Kas, silläpä musta tukka on. Mikähän maankulkija hänestäkin kasvane», sanoi hän; »tahi pahantekijä...»

»Älä tuommoisia pienen lapsen kätkyen luona laskettele. Voi kirot lapsen laskeutua», sanoi äiti tuskaisesti.

»Mitä siinä joutavia hupatat! Ilman aikojaanhan minä...»

* * * * *

Seuraavana aamuna varhain meni isä Mataran mummoa hakemaan; iltapäivällä mummo jo tuli. Tultuaan pani hän nyytinsä ovensuupenkille ja meni itse äitiä kättelemään. Miina juoksi nyytin luo ja alkoi sitä kopeloida; minullakin olisi ollut halu nähdä nyytin sisältöä, varsinkin kun sieltä alkoi kuulua omituista kalinata. Juoksin yli pirtin lattian nähdäkseeni. Mutta samassa mummo huusi:

»Hätis! lapset sarvien kimpusta. Mitäs teillä on siellä tekemistä? Hätis! Pellolle lapset!»

Miina piipersi pikaisesti ovesta ulos, mutta minä jäin tupaan.

»Minnekäs se Pietinen jäi, kun ei sitä kotiin kuulu?» sanoi äiti väsyneesti.

»Kylään poikkesi. Tärkeitä asioita kuului olevan», sanoi mummo.

»Vai kylään»... huokasi äiti.

Kummi tuli nyt kodasta kantaen mustaa kahvipannua, josta tuliaisakahvit juotiin. Mataran mummo ei monta sanaa puhunut, mutta kun kahvit oli juotu, meni hän nyytilleen, otti sieltä suuren joukon sarvia, joiden päät olivat rakkonahalla suljetut, pani ne kiuluun ja käski kummin viedä ne saunaan likoamaan.

En tiennyt seuraisinko kummia saunaan vai jäisinkö pirttiin. Mataran mummo kiinnitti kuitenkin mieltäni niin, etten pirttiä voinut jättää. Rupesin siis pankolla kahvikuppia pesemään ja sain nähdä

kaikki mitä pirtissä tapahtui.

Mummo nosti rikkosopelle rahin, otti kivikupin, pani siihen vettä, kaatoi pienestä pussista punamultaa, toisesta ruutia, toi tervapyytystä nahturilla tervaa, pani lampaan talia, haki pihalta alakiveltä vedessä virunutta muraa, taittoi malin lehtiä, haki männyn kerkän, kaatoi tipan kahvia ja kaasi pikkusesta pullosta viinaa. Sitte otti hän nyytistään pyöreän puun liijan ja alkoi sillä pehmitellä omituista sekoitusta. Tätä työtä tehdessään puheli hän hiljaa koko ajan.

Kauan kesti tämä työ, mutta kauan viipyi kummikin saunassa. Juoksin siis sinne häntä katsomaan. Mutta tuskin ehdin saunan ovelle kun näin Mataran mummon kivikuppi kädessä tulevan jälestäni.

Mataran mummo meni saunaan, pani kivikupin lauteille savun keskelle ja työnsi lisää puita kiukaaseen. Sitte meni hän vieressä olevaan vesakkoon, taitteli lepänoksia ja riipi katajoita, toi ne helmassaan saunaan ja työnsi siellä tuleen. Sauna täyttyi sakealla savulla, joka haisi lepälle ja katajalle.

Samassa tuli kummi metsästä uudet kylpyvastat kainalossa ja Miina juoksi hänen jälessään uusi kaunis tuohinen kädessä.

»Minulla on siellä lauteilla vähän tavallista parempata. Ei pidä paikalta siirtää. Se suuttuu...» sanoi Mataran mummo.

»Eipä ei», sanoi kummi ja meni savuiseen saunaan.

Illalla pääsimme me lapset kummin kanssa kylpemään. Kummi vei sitte Kaisun ja Miinan pirttiin, mutta minä sain jäädä saunaan äitiä ja Mataran mummoa auttamaan. Löin löylyä ja kannoin vesiä ylös lauteille. Siellä Mataran mummo hieroi äitiä. Saunaan levisi voiteen haju ja mummo höpisi hiljaa: »Kun on kipu niin kivistäköön, kun on paha niin pakottakoon! Rupi alle, rahka päälle, kannu märkää väliin!»

Äiti voihi ja valitti ääneen.

Sitten laskeutuivat he lauteilta ja äiti pani saunan penkille pitkälleen. Nyt imi Mataran mummo sarvensa äidin sääriin, sitte irroitti hän yhden kerrallaan, iski pienellä puukolla haavoja punaseen ihoon ja imi taas sarven paikoilleen. Kun kaikkien sarvien alle haavat oli lyöty, alkoi hän irroitella sarvia. Useimmat olivat mustaa verta täynnä. Pitelin vesikiulua, että Mataran mummo sai aina välillä käsiänsä huuhtoa. Saunan lattia tuli aivan veriseksi...

»Lopettakaa jo! En jaksa enää», sanoi äiti hiljaa.

»Vielä on vähän kesken. Taudin juuret ovat irroittumassa», sanoi mummo ja antoi kiposta kylmää vettä äidin suuhun.

Vielä kerran tyhjensi hän sarvet ja imi ne paikoilleen. Kiukaan kupeesta otti hän vastan, pisti sen kylmässä vedessä ja pani äidin pään alle.

Kun äiti tuotiin saunasta, piti kummin tulla auttamaan, sillä äiti ei yksin pysynyt jaloillaan.

Pirtissä olivat jo kaikki asettuneet paikoilleen ja päre sammutettu, kun äiti taas kysyi isää. Mutta häntä ei kuulunut.

* * * * *

Seuraavana aamuna oli kummi juuri lähtenyt Muurikkia ulkoaituukseen viemään, kun isä tuli juovuksissa kotiin. Hän tahtoi heti kahvia ja sanoi tulevansa tulipalosta.

»Missä nyt on tulipalo ollut?» kysyi äiti.

»Mattilan puotirakennus paloi yöllä», sanoi isä.

»Paloiko tuolla ihmisiä?» kysyi äiti.

»En kuullut, liekkö palanut...»

Mutta Mataran muori kaatoi kahvia kuppiin ja varoitti sormella, että isä vaikenisi. Kun isä oli kaksi kuppia juonut, sanoi muori:

»Sauna on lämmin. Mene pois saunaan maata!»

Mutta kun isä läksi pirtistä, kutsui hän sormellaan Mataraa porstuvaan. Mummo meni jälestä. Olisin mennyt mielelläni porstuvaan, mutta en uskaltanut; pelkäsin isää.

Kun mummo vähän ajan perästä palasi tupaan, hyräili hän itsekseen, meni ja pani nyyttiinsä jotakin ja

kätki paperikäärön sukkansa varteen. Sitte meni hän äidin päänalustyynyjä kohentelemaan ja sanoi:

»Kyllä on sinulla hyvä mies.»

Mutta äiti vastasi hiljaa: »Mikähän lie milloinkin!»

Isä makasi koko päivän saunassa. Illalla vei Mataran muori sinne ruokaa, mutta isä tulikin itse pirttiin. Hän tupakoi piipullisen perälasin alla, pyysi sinukkata, joi koko tuopillisen ja meni sitte latoon maata.

Äiti oli ollut koko päivän niin väsynyt, ettei ollut jaksanut silmiään avata. Mutta kun isä tuli tupaan, nosti hän päätänsä, ja katseli tarkoin isää. Isä ei sitä huomannut.

* * * * *

Muutamien päivien perästä rupesi äiti virkistymään ja sanoi Mataran muorille: »Kyllä minä tästä nyt paranen; enpä tässä enää apua tarvitsekaan.»

Mutta muori vastasi: »Mihinkäpä tästä on kiire. Katsastetaanhan tässä nyt vähäsen...»

Ja isä sanoi pöydänpäästä: »Katsastetaanhan vähäsen.»

* * * * *

Miina ja minä olimme lehdon laidassa kerppuja tekemässä, kun pihaan näkyi menevän kaksi miestä. Me läksimme molemmat niiden perästä ja jouduimme jo ennen niitä pirttiin.

»Isä, isä! Vieraita tulee!» huusin minä isälle, joka makasi peräpenkillä pöydän takana.

Isä hyppäsi pystyyn ja ryntäsi lattialle, mutta samassa miehet astuivat sisään.

»Päivää taloon!» sanoi pitempi mies.

»Jumal' antakoon!» vastasi äiti sängystä.

Mataran muori liikutti kiivaasti kätkyttä ja kummi askaroi liedellä.

»Painakaa puuta!» sanoi Matara.

»Emme tiedä lienemmekö tervetulleita vieraita», sanoi pitkä mies ja astui isän luo. »Minä lain nimessä vangitsen sinut Aatu Pietinen epäiltynä varkaudesta ja murhapoltosta!»

»Perkele!» kirosi isä.

»Syyttömän vangitsitte!» huusi Mataran muori. »Minä olen todistaja, että syyttömän vangitsitte! Tuolla saunassa makasi mies koko yön silloin kun Mattilan puotirakennus paloi. Katsokaa sen nuttua. Vielä on verinen. Oman akan veressä on. Minä akkaa illalla kuppasin — katsokaa tuossa vielä henki horeissa makaa — minä akkaa illalla kuppasin, pahaa verta saunan lattialle laskin; ukko heti kuppauksen perästä saunaan maata meni. Katsokaa nuttua! Totisesti! Eikö ole veressä? Ettekö näe? Syyttömän viette, viattoman otatte. Voi maailman pahuutta! Vihamiehet ovat väärin kannelleet, vainomiehet väärin todistaneet.»

»Syyttömiä me olemme. Lainpalvelioita olemme. Käskyä täytämme», selitti pitkä mies ja pani käsiraudat isän käsiin.

»Väärin teette!» huusi Mataran muori ja heristi nyrkkiään. »Katua saatte, katkerasti katua!»

»Jos on syytön, niin puhdistaa itsensä oikeuden edessä, jos syyllinen, niin tuomitaan. Ei esivalta miekkaa turhaan kannan», sanoi pitkä mies.

»Toisin tekisin, jos olisin teidän housuissanne. Toisin tekisin ja paremman palkan saisin!» huusi muori.

»Lähdetään!» sanoi mies ja näytti ovea.

Äänettömänä läksi isä miesten edellä. Mutta Mataran muori kiroili miehiä heidän ovesta mennessään.

* * * * *

Kummi oli seisonut koko ajan äänetönnä pankon nurkalla. Kun ovi oli suljettu, pyörähti hän kiivaasti äidin sängyn luo.

»Herra Jumala! Loviisa kuolee! Joutukaa apuun! Silmät on jo nurin päässä!»

Kaisu alkoi kätkyessä kimakasti huutaa; Miina rupesi itkemään.

Mataran muori otti nytyistään pienen pullon ja piti sitä äidin nenän alla.

»Älä huuda tyhjiä. Kyllä se siitä virkistyy», sanoi hän ja painoi äidin silmäluomia kiinni.

Hetken perästä alkoi hän kopeloida äidin jalkoja, pani sitte peitettä enemmän päälle ja kohensi pään alusta.

»Jumalan tähden! Se kuolee, uskokaa minua!» hätäili kummi.

»Taidat olla oikeassa. Suonet eivät enää lyö. Jo nyt tuli kumma, kun aivan käsiin kuolee.»

Äiti ei enää koskaan silmiään avannut.

Äidin kuoleman jälkeen muutti Mataran mummo meille. Kummi läksi pois heti kun oli saanut meille lapsille sen verran vaatetta laitetuksi, että toimeen tulimme.

Nyt alkoi kotona ikävä ja pitkä aika. Äitiä oli ikävä ja työtä oli paljo. Aamusta iltaan sai olla liikkeessä. Mataran mummo ei antanut joutilaana olla. Vaikka olin vasta 10 vuotias, sain jo tehdä aikuisten töitä. Hoidin lehmän ja lypsin sen, siivosin ja lämmitin saunan, lakasin ja pesin lattiat, tein törkyä minkä ennätin ja väliajoilla hoidin Kaisua.

Alituisena huolenani oli myöskin isän kohtalo.

Eräänä aamuna kun juuri istuimme aamiaista syömässä, kävi lautamies manaamassa Mataran mummon todistajaksi Mattilan riitajutussa.

Seuraavat viikot oli mummo hyvin äänetön. Kun käräjäpäivä lähestyi, tuli kummi meille kotimieheksi. Mutta määrättynä päivänä puki mummo parhaat vaatteet päällensä ja läksi käräjäpaikkaan.

»Älkää vaan väärää valaa tehkö!» sanoi kummi hänelle lähtiessä.

»Olen jo monta tuulta elämässäni soutanut», sanoi mummo. »Ehkäpä tuota osaan onnella luovia tämänkin myrskyn läpi!»

»Uusi myrsky tuo aina uuden vaaran», sanoi kummi miettiväisenä.

»Paraskin pursi joskus pettää.»

»Koetella täytyy. Parhaintansa kukin tuskan hetkessä esiin työntää!»

Rapun edessä pyyhki mummo jalkansa oikein puhtaaksi havuihin, koetti kädellään nurmea, viittasi sormellaan tuvan ikkunaan, kokosi hameen helmansa ylös kouraansa ja läksi hyvää kyytiä kylätielle päin.

Mirri juoksi mummon jälestä veräjälle asti, kääntyi siitä ympäri ja laukkasi häntä ojona takaisin pirtin porstuvaan.

Aurinko paistoi täydeltä terältä. Marjat metsässä olivat kypsiä, puolukat olivat parhaallaan. Kummi otti Kaisun kätkyestä syliinsä ja sanoi meille tytöille, että nyt lähdemme kaikki marjaan.

Mikä ilo! Sellaista emme olleet tunteneet koko kesänä. Kevyesti hypähdellen juoksimme niemellä olevalle aholle. Se oli punanaan puolukoita. Niitä oli niin paljo, ettei tahtonut malttaa mistään poimia, hyvästä paikasta muutti aina parempaan ja paremmasta yhä parempaan.

Päivä kului niin nopeasti, ettemme huomanneetkaan ennenkuin ilta oli käsissä. Lehmä oli lypsetty, askareet oli tehty ja nyt istuimme kaikki tuvassa ja odotimme Mataran mummon tuloa. Kummi kertoi meille pojasta, joka oli repinyt siivet karpäsiltä pienenä ollessaan ja suureksi tultuaan oli saanut sellaisen rangaistuksen Jumalalta, että hänen omalla pikku tyttäällä ei ollut käsiä.

»Jumala rankaisee», sanoi Miina.

»Niin, Jumala rankaisee, jos kiduttaa ja kiusaa viattomia olentoja», sanoi kummi.

»Ketkä ovat viattomia?» kysyin.

»Sellaiset, jotka eivät tee meille pahaa eivätkä meitä vahingoita», selitti kummi.

Mutta ilta pimeni pimenemistään. Mataran mummoa ei näkynyt.

Vihdoin me panimme nukkumaan.

* * * * *

Seuraavana iltana olimme lämmittäneet saunan ja hakeneet hyvät vastat metsästä, sillä nyt täytyi mummon tulla.

Iltahämärässä hän tulikin ja hänen mukanaan tuli isä. Mataran mummo astui tupaan, teki hyvän illan ja alkoi riisuutua. Isä meni suoraan saunaan.

»Kauanpa siellä viivytettiin?» sanoi kummi kätkyen luota.

»Kauanpa kauan!» vastasi Mataran mummo.

»Oliko tuolla väkeä?»

»Olihan tuolla joutilasta kuin helluntain epistolassa», vastasi Matara.

»No, Pietinen taisi vapaaksi päästä?» kysyi kummi.

»Vapaaksi pääsi, vapaaksi pääsi!» vastasi Matara.

»Syyttömäksi julistettiin?»

»Syyttömäksi, syyttömäksi!» sanoi mummo.

»Eivätkö panneet toiset vastaan?»

»Ei ollut vastaanpanijoita.»

»Eikö ollut ketään?»

»Olihan muuan puolihassu poika, joka sanoi nähneensä yöllä Pietisen tulevan puodin ikkunasta. Mutta kukas hassua uskoo», puheli Matara ja käänsi pyhähuiviansa laskoksille.

»Hyvähän tuo oli, että lapset saivat isän, joka heistä huolta pitää», sanoi kummi.

»Hyvä oli, hyvä oli!» sanoi mummo.

»Pitäisiköhän sitä kahvia turauttaa?» kysyi kummi.

»Ka, hyvähän se on. Turauta vaan. Mieleenhän se on», sanoi mummo aukoen hameitaan.

Vähän ajan perästä tuli isä alusvaatteissaan pirttiin; äänetöinnä meni hän pöydän päähän istumaan. Pirtissä tuntui hieno viinan löyhkä. — Ennen kahvin valmistumista oli isä jo nukkunut peräpenkille.

Mataran mummo ja kummi joivat kahvit hiljaa keskenään puhellen. Lautaselle pantiin meille kahvia; kummi pani siihen sokeria ja kermaa ja me joimme sen Miinan kanssa tasan.

* * * * *

Senjälkeen kun rakas kummi kevättalvella läksi Amerikkaan ja kävi meille lapsille viimeiset hyvästit sanomassa, oli onnellinen lapsuudenaika ohitse. Kaikki me itkimme katkerasti. Minun mielestäni oli koko elämä nyt lopussa. Kaikki näytti pimeää pimeämmälle. — Vielä kesällä valvoin vuoteellani monet illat itkien ja kaivatun.

Elämä kodissa oli paljo muuttunut. Isä oli koko kevään kulkenut tukkitöissä ja kun hän joskus tuli kotona käymään, oli hän aina humalassa. Meille lapsille ei hän koskaan mitään puhunut, mutta joskus kuulimme, kun hän Mataran mummon kanssa puheli meistä.

Tavallisesti meni hän illalla yöksi saunaan maata. Kun Mataran mummo oli meidät maata asettanut ja jonkun aikaa itsekin köllötellyt äidin sängyssä, nousi hän aina hiljaa ja hiipi ulos tuvasta. Kerran nousin ikkunaan ja katsoin. Hän meni nopein askelin saunaan.

Odotin kauan, hyvin kauan ikkunassa; menin vuoteelleni lattialle ja odotin; nousin ikkunaan ja odotin; menin taas vuoteelleni ja siihen vihdoin nukuin. Heräsin aamulla lintujen lauluun ja katsoin äidin sänkyyn. Sänky oli tyhjä...

* * * * *

Eräänä aamuna varhain heräsin siitä, että Muurikki ammui ikkunan alla. Hyppäsin ikkunaan. Näin miten Mataran mummo silitteli Muurikin selkää ja puheli sille. Samassa tuli isä ladosta paksu nuora kädessään. Hän satoi nuoran Muurikin sarviin ja vähän aikaa hiljaa puheltuaan mummon kanssa läksi hän taluttamaan Muurikkia kylätielle päin.

Minä juoksin paitasillani pihalle. »Isä, isä», huusin minä, »minne te viette Muurikkia?»

Muurikki ynähti ja katsoi taakseen, mutta isä ei kääntänyt päätänsäkään.

»Tokkos pääset pirttiin! Kun tuolla lailla paitasillaan pihalle töytää!
Iso tyttö! Häpeäisit vähän!» huusi kiivaasti Mataran mummo.

»Mutta minnekä isä Muurikkia vie?» sanoin itkukurkussa.

»Näethän sen itse. Kylään vie. Siellä on karjamarkkinat», sanoi mummo mennessään vihaisen näköisenä pirttiin ja paiskasi oven kiinni.

»Karjamarkkinat!»

Vaivuin tuvankynnykselle ja puhkesin hillittömään itkuun.

»Karjamarkkinat!»

Elämä kodissa kävi yhä surullisemmaksi. Myöhään syksyllä, kun ilma jo oli viiltävän kylmä, lähetti Mataran muori Miinan ja minun kerjuumatkalle kylään. Kolmen päivän perästä palasimme kotiin pikku vasu täynnä leivänpalasia. Nytyissä meillä oli yksi kokonainen ruisleipä ja yksi rieskan puolikas. Ne oli Niemelän emäntä antanut, hän, jonka luona äiti oli nuorena ollut palveluksessa.

Niemelässä olimme myöskin olleet kaksi yötä ja kokonaisen päivän. Sillä emäntä käski.

Kun olimme kotiin tultuamme vähän aikaa pirtissä lämmitelleet, sanoi Mataran muori:

»Miltäs tuntui vieraan ovelle kolkuttaminen? Oliko lystiä?»

Miina ja minä olimme vai. Emme ymmärtäneet vastata.

»No, jokos Miinalta kieli kuivui! Ei siltä muutoin vastausta puutu», sanoi hän.

»Minua nukuttaa», sanoi Miina.

»Onhan tuossa siltapalkit», sanoi Matara ja polkasi lattiaan.

Miina meni uunin kupeelle lattialle, otti huivin päästänsä, käärsi sen kokoon päänaluseksi ja pani maata. Vähän ajan perästä nukkui hän raskaasti.

* * * * *

Isä ei ollut moneen viikkoon kotona käynyt. Mutta eräänä kylmänä iltana hän tuli illan hämyssä hieman liikutettuna ja hattu takaraivolla.

»Nyt on pahus merrassa», hän sanoi pirttiin astuttuaan; »tästä pitää lähteä muualta kattoa pään päälle hakemaan. Tähän tulee uudet asukkaat.»

»Vai uudet tähän tulee», toisti Matara.

»Uudet, uudet. Ei auta mikään. Ensi viikolla pitää pöksien olla tyhjänä», hän sanoi.

»Vai ensi viikolla», sanoi Matara ja nosti Kaisun lattialta syliinsä.

»Miinan panen »huudolle» ja Tellu saa mennä lapsenpiiaksi Ounaskylän Mähöselle. Tapasin Mähösen viime pyhänä kirkolla. Hänen lapsensa kuuluvat sairastavan, niin tarvitsevat »lapsen likan» hän sanoi. Näistä isoista tytöistä ei siis hätää. Ne kyllä jo itsensä elättää. Mutta Kaisu täytyy pitää vielä »völjyssä», kuten tukkipatruuna sanoo,» ja isä tuuppasi lakkiaan kauemmas niskaan.

»Keittäsin kahvia, mutta pavut ovat loppuneet», sanoi Matara hiusmartoan raapustellen.

Isä kaivoi nahkalaukustaan esiin kahvipussin ja sokeria.

»Onhan niitä tässä», hän sanoi.

Kun Mataran mummo tulta liedelle sytytteli, sanoi isä vielä:

»Niin tuota, sinä Matara saat sitte lähteä Kaisun kanssa minun mukaani sinne joelle päin.»

»Ka, sama minulle on. Mutta minä ajattelin, että sinä Kaisun sinne völjyyn veisit. Luulin ettei minua enää tarvita», ja hän hymyili tyytyväisenä.

»Saapi Tellu pestä silmänsä ja kätensä huomenna, pääsee minun kanssani kirkolle; Mähönen lupasi tulla kirkolle vastaan», ja hän ruiskautti pitkän syljen pirtin lattialle.

»Vaan mitenkäs Miinan?» uskalsin arasti kysyä.

»Miinasta kyllä huoli pidetään, kunhan sinusta ensin päästään», sanoi isä kylmästi.

»Kylläkai minusta pääsee! Voin vaikka tappaa itseni, niin pääsevät!» kuohahti sisässäni, mutta ääneen en sanonut mitään.

Musta murhe täytti mieleni. Nyt tiesin, ettei minulla maailmassa ollut yhtään ihmistä, joka minusta välittäisi. Olin yksin koko maailmassa ja maailma oli täynnä vihollisia. Olisin tahtonut lähteä kerjuulle ja mennä kertomaan Niemelän emännälle kaikki. Yöllä valvoin kauan ja mietin, jos karkaisin pimeään yöhön. Mutta en uskaltanut. Pelkäsin jos Matara ja isä minut saunasta näkevät, ja isä kuoliaaksi lyö.

Kummi olisi minulla ollut, mutta hän oli Amerikassa. Ja sinne oli liian pitkä matka; en edes tiennyt, missä talossa hän siellä asui.

Nukuin vihdoin sydän täynnä katkeruutta. Yöllä näin pahoja unia; kun sudet minua metsässä ahdistivat, koetin huutaa ja juosta pakoon. Kukaan ei huutoani kuullut, eikä auttamaan tullut. Vihdoin näin äidin, joka hameen helmat käsiin koottuna, juoksi metsästä apuun. Silloin heräsin tuskan hiestä märkänä paljaalla lattialla. Yö oli vielä pimeä. Hiivin vuoteelleni vavisten. Painuin rieputäkin alle umpipeittoon ja siihen nukuin. Oli valoisa aamu kun heräsin.

»Alappas joutua jalkeillesi», sanoi Matara, joka keitti kahvia liedellä. — Hyppäsin pystyyn, kokosin ryysyni lattialta, juokсутin ne porstuvan nurkkaan ja livistin aika vauhtia rantaan silmiäni pesemään. Aamu oli kaunis, järvi tyyni. Rauhallisena uiskenteli ruohokossa yksinäinen sorsa.

Elämä ei ehkä ollutkaan niin ikävää kuin miltä se eilen illalla tuntui...

Pirttiin tultuani panin kummilta saadun paidan ja hameen päälleni. Toinenkin ehyt paita minulla oli. Se oli äidin ompelema. Sen käänsin kauniisti laskoksille ja panin nyyttiin. Ja sen päälle asetin sitte aapisen, katkismuksen ja äidin virsikirjan.

Matara tuli katsomaan, mitä minulla oli nyytissä.

»No», sanoi hän, »Loviisa-vainaan virsikirjan olet ottanut. Saathan tuon pitää. Ei sitä kukaan kaipaa.» Sitte veti hän taskustaan puhtaan riepumytyn esiin, antoi sen minulle ja sanoi:

»Tuossa on sinulle, mutta älä näytä isällesi! Pane lakkariisi!»

Kiitin ja katsoin: kaksi kulmaa oli solmussa. Avasin. Toisesta kulmasta löysin kaksi sokeripalaa, toisesta kymmenpennisen. Kätkin mytyn nyyttiini.

Ilo valtasi mieleni. Minulla oli rahaa. Nyt en lähtenytäkään tyhjin käsin maailmaan.

Annoin kaikki Mataralle anteeksi.

Kaikissa taloissa, joiden ohi kuljettiin, nukkuivat vielä ihmiset. Joskus haukahti pihan vartija ohikulkijoita, mutta ei näyttänyt maksavan vaivaa lähteä niitä seuraamaan. Muutamissa tarhoissa tienvarrella heräsivät lehmät, nousivat toinen toisensa jälkeen raukeina ja kömpelöinä vuoteeltaan, oikasivat häntäänsä ja lähtivät hiljoilleen liikkeelle. Vesakossa tienvarrella kalkatti hevosen kello ja muutamalla varjoisalla mäen rinteellä keskellä yleistä maantietä, makasi suuri lammaslauma. Kun kulkijat lähestyivät, pakeni lauma määkyen metsään. Suuri varisparvi lensi vaakkuen rannalla olevilta niityiltä ylempänä oleville pelloille päin aivan maantien poikki.

»Katsos hylkiöitä», sanoi isä. »Ne ovat ryökäleet pahan onnen lintuja», ja hän sylkäsi heidän peräänsä.

Olimme jo kulkeneet pitkältä ja jalkani alkoivat väsyä. Minulla oli myöskin kova jano.

Metsänrinteessä kaukana näkyi pikkunen mökki. Ajattelin juosta sinne juomaan, kun ohi mennään. Mutta tie ei mennytkään sen ohitse. Se painui synkkään korpeen. Jano tuli viimein yhä kovemmaksi. Uskalsin sanoa isälle:

»Isä, minulla on kova jano.»

»Täällä on salon takana lähde tien vieressä. Siinä saat levätä. Minä pistäyn vähän asialla Pisaran mökissä siinä vieressä», sanoi isä ystävällisesti. Niin ystävällisesti ei hän ollut koskaan minulle puhunut.

Pisaran mökki oli vähän matkan päässä lähteeltä. Minä jäin lähteelle istumaan ja aluksi siinä olikin hyvin lysti tuuheiden lehtipuiden varjossa. Mutta kun isä alkoi viipyä, tulin yhä levottomammaksi, sillä pelkäsin ettemme joutuisi ajoissa kirkolle. Ja kuta kauemmin odotin, sitä pitemmältä tuntui aika. Viimeinkin isä tuli, mutta hän ei ollut yksin. Hänen mukanaan oli nuori, pitkä nainen, joka puhui kovalla äänellä ja nauroi koko ajan.

»Holoi Tellu! Tule Marille kättä antamaan. — No, mitä siinä ujostelet — »viska pokka aartika» — sanoi tukkiherra», ja isä nauroi kovalla äänellä.

»Ja nyt töppösen merkkiä maantiehen pistelemään, sanoi Muttilainen muorilleen», jatkoi isä samalla äänellä ja alkoi kulkea hoiputellen tietä pitkin. Mari kulki aika-ajoin hänen rinnallaan, aika-ajoin jäi jälempäs.

Kirkonmäkeä ylösnuostessa alkoivat kirkonkellot soida. Ihmisiä käveli hautuumaalla ristien ja taulujen välissä. Täällä lepäsi minunkin äitini, mutta en tiennyt missä. Mahtoiko isä tietää. Olisin mielelläni kysynyt, mutta en uskaltanut. — Kun oli vähän aikaa kirkonmäellä kävelty, vei isä minut istumaan penkille kiviaidan viereen, käski siinä odottaa ja sanoi menevänsä etsimään Mähöstä.

Kirkosta alkoi kuulua virren veisuu. Samaa virttä oli äiti usein illalla askareita tehdessään veisannut. Menin kirkon rappusille paremmin kuullakseni. Mutta siinä istui pieniä poikia juttelemassa. En voinut siinä mitään kuulla, senvuoksi menin kirkkoon.

Virren loputtua juoksin taas penkille isää odottamaan. Avaisin nyyttini aikani kuluksi ja katselin tavaroitani. Avasin riepukäärön. Toinen sokeripala oli toista suurempi. Haukkasin vähän suuremmasta ja solmitsin taas palaset rievun kulmaan. Sitte kätkin ne taskuuni. — Ennätin jo päätellä, että isä oli minut kokonaan jättänyt ja karannut luotani, kun isä tuli pitäjän tuvalta päin hyvin puetun miehen kanssa. He tulivat suoraa päätä luokseni ja isä sanoi:

»Tämmöinenhän tämä on Tellu. Kah, tokko älyät kätellä! Kas, mitä se tollottaa. Tämähän se on, Tellu. Kurissa se on pidettävä. »Ruokaa ja ruoskaa» sanoi herra hevosestaan. Ja sen sanon minäkin. »Vatsa täyteen, että napa kiiltää, työtä eteen, että mieltä viiltää!» Ei tarvitse säästää, sen luvan annan isän kädestä!» puheli isä Mähöselle.

»No ei pidä rynnäten rukiin leikkuuseen mennä, kauniisti on kasvu kaadettava», sanoi Mähönen naurahtaen.

»Ota ja pidä omanas; lykkyä tykö!» sanoi isä Mähöselle.

Sitte kääntyi hän minuun, ojensi kätensä ja sanoi hyvästit. Näin hänen katoavan kirkon ovesta.

Silloin näin isäni viimeisen kerran. Seuraavana kevännä hän tulvavesien aikana hukkui Uhattoman koskeen, kun oli sieltä vanhoja jättötukkeja toisen miehen kanssa nostamassa.

* * * * *

Mähönen vei minut mukanaan kirkkoon. Kun kuulutukset oli luettu ja Mähönen parin isännän kanssa puhunut jauhojen hinnasta, mentiin nopeasti pitäjän tuvan pihaan. Siellä seisoivat harmaat korikärryt ja musta hevonen. Mähönen istui laudalle kärryjen keskellä ja käski minun istua taakse korin pohjalle. Ja niin lähdettiin kovaa vauhtia ajamaan, että puut ohimennessä molemmilla puolin vilahtelivat. Aina kun joku ajaja ilmestyi eteen, löi Mähönen hevostaan ja niin lennettiin kaikkien ajajien ohitse, jotka tiellä eteen sattuivat.

Mähösen mökki oli maantien vieressä rantaan kallistuvalla rinteellä. Pirtin päässä kasvoi iso koivu ja pihalla kaivon vieressä vanha pihlaja. Maantien puolella oli kaksi aittaa ja pihamaan kahden puolen pirttirakennus ja navettaa ja tallirakennus. Rannan puolella oli iso liiteri, jonka ovet olivat selällään.

Tämän kaiken ennätin nähdä jo kärrissä istuessani, sillä Mähönen tapasi juuri pihaan ajaessa erään miehen, jota hän puhutteli hevostaan pidättäen.

Kuului oven avaaminen ja lapsen itku. Pirtin portaille ilmestyi pitkä, laiha nainen avojoin.

»Anna tulla tytön pois kärrystä. Mitä sitä siinä istutat!» hän huusi.

»Ka, saapikai se. Enhän minä ole sitä muistanutkaan», sanoi Mähönen ja jatkoi puhettaan miehen kanssa, joka nyt seiso i käsivarsin kärryyn nojautuneena.

»Ja riisu hevonen syömään. Kyllä sitten ennättää latikkata laskea!» sanoi hän kiukkuisesti.

»No, saattaapa tämän riisuakkin», sanoi Mähönen. »Tule Miettinen pihaan, niin päätetään täällä», ja hän ajoi liiterin eteen.

Vaimo katosi pirttiin.

»Mene huoneeseen!» sanoi Mähönen minulle.

Pirtti oli iso ja valoisa, seinillä riippui vaatteita ja työkaluja; peräseinällä käydä kalkutteli iso kello, jonka tauluun oli maalattu kauniita punasia kukkia.

Tein hyvänillan ja istuin nyytteineni ovensuupenkille.

»Tule peremmäs ja jätä vierastelu. Täällähän se sinun työsi on», sanoi hän jalallaan kätkyttä heilutellen.

Menin kätkyen luo. Siinä makasi kaksi lasta; toinen isompi, toinen aivan pieni.

»Heikki on toisella vuodella ja Manta on kahden kuukauden», sanoi vaimo.

»Vai niin.»

»Sairastaneet ovat jo neljättä viikkoa kumpanenkin. Tohtorissakin jo käytin ja toista putelia jo rohtoja juovat, mutta eipä näy tahtovan parata», puheli vaimo.

»Vai niin.»

»Pane nyyttisi tuonne hyllylle ja tule souvattamaan, että tästä asioilleni pääsen», sanoi hän. »Mikä sinun nimesi on?» kysyi hän sitte.

»Telluksihan ne kotona pienenä sanoivat, mutta Leenahan minä oikeastaan olen.»

»No, Leena meillä olla saat. Tellu on täällä päin maailmata koiran nimi», sanoi hän ja meni tuvasta.

Heilutin kätkyttä. Manta valvoi, mutta Heikki nukkui. Peitto oli punakukkaista karttuunia, kätkyt oli punaseksi maalattu. Pirtin pöytä ja penkit olivat myöskin punaset. Puhelua kuului pihalta ja hevonen hirnui. Teki mieleni menemään lasista katsomaan. Kaikki oli niin uutta. Joku ovi viskattiin kiinni, niin että koko pirtti tärisi.

Heikki alkoi itkeä ja kun hän minun näki, alkoi hän huutaa kohtikurkkua. Koetin heiluttaa kätkyttä kovemmin, mutta hän huusi niin, että tuli aivan mustaksi. Silloin nostin hänet syliini ja aloin huiskutella ja kävellä lattialla. Hän alkoi asettua, mutta silloin rupesi Manta huutamaan. Juoksin kätkyttä heiluttamaan; panin Heikin kätkyeen ja peittelin.

En voinut mitään; lapset itkivät molemmat. Olin onneton. Kun emäntä tulisi...

Hän tulikin, toi minulle voileivän ja käski syömään; heilautti kätkyttä jalallaan ja lapset asettuivat heti.

Kova koti-ikävä vaivasi minua ensimmäisinä päivinä. Joskus olin senvuoksi päiväkauden syömätöinnä. Ajattelin jo karatakin, mutta sitte aikomukseni aina jäi.

Kaikista ikävintä oli, kun en pirtistä minnekään päässyt, en edes sauna lämmittämään. Kadehtien katselin tuvan ikkunasta tyttöjä ja poikia, jotka kulkivat ohitse maantietä pitkin. Noin olisin minäkin tahtonut kulkea. Ennen olisin kerjännytkin, kuin hoitanut kahta sairasta lasta.

Kun lapset alkoivat minuun tottua, jätti emäntä minut yhä enempi niiden kanssa. Hän meni asioille naapuriin ja myöhemmin kirkkoonkin.

»Muista, että et heitä lapsia yksin», hän varoitti.

Joskus minua nukutti, niin että olin pyörtyä. Heittäysin silloin pirtin lattialle ja nukuin heti. Mutta hetken perästä heräsin lasten parkumiseen. Nostin Mantan syliini ja keinutin Heikkiä, panin Mantan

kätkeyn ja nostin Heikin syliini. Jolleivät siten asettuneet, panin lusikalla maitoa vuoroon molempien suuhun. Kun toiselle muutin kuivia riepuja, oli toinen jo märkä, kun toisen oksennusta korjasin, alkoi toinen oksentaa.

Monta kertaa olin kuin pyörreksissä. Ajattelin menisinkö järveen tahi hirttäisinkö itseni liiterissä.

Mutta kun emäntä taas tuli ja auttoi, sain jälleen rohkeutta koettaa uudelleen.

* * * * *

Onnettomuudeksi huonontui lasten tila yhä. Nyt eivät ne edes yölläkään nukkuneet. Alituisesti ne itkivät ja vääntelivät pieniä ruumiitaan.

»Minä en jaksa enää», sanoin eräänä iltana emännälle. »Emäntä on hyvä ja hankkii toisen lapsenlikan.»

»Sinäkö et jaksa? Jopa tässä jotakin kuulla pitää! Mikä tässä on hätänä sinulla. On leipää ja lämmintä — ja talvi on tulossa», hän sanoi.

»Minua niin pyörretyttää. Pudotan ehkä lapset».

»Mitä vielä. Pidä vaan lujasti kiinni. — Isäsikin oli varoittanut, ettei saa sinua päästää, vaikka pyrkisit.»

»Vai oli isä varoittanut», ajattelin, mutta en sanonut mitään.

* * * * *

Eräänä aamuna kun emäntä oli mennyt kylään voita myymään, laskeutui tieltä tupaan eräs mies. Hänellä oli musta nahkalaukku, jonka hän laski ovensuupenkille. Hyvänpäivän tehtyään kysyi hän:

»Missä on talon väki?»

»Isäntä on metsässä työssä ja emäntä läksi kylään.»

»Sepä vahinko», sanoi hän. »Olisi minulla ollut niin tarpeellista tavarata: russakan myrkkä, lutikan myrkkä, kärpäspaperia, ihorasvaa, vinnivoidetta, haavapalsamia, vetolaastaria ja kaikkea talossa tarpeellista.»

»Kun eivät ole kotona», sanoin.

»Eikö pikku neiti voisi jotain ostaa?» hän kysyi.

»Mitä kärpäspaperi maksaa?»

»Kymmenenpenniä levy.»

»Saisinko minä yhden levyn», sanoin ja kaivoin esiin ainoan rahani.

Kun punanen paperi oli kädessäni, kysyin: »Mitenkä tällä kärpäset kuolevat?»

»Paperi liotetaan veteen ja pannaan sokerin murusia päälle; se maistuu silloin hyvältä ja kuolema tulee kauniissa muodossa», sanoi mies laukkuun kiinni sitoen. Kiitellen ja hyvästellen lähti hän sitte tuvasta.

Minä katselin paperia, jossa oli keskellä kärpäsen kuva; luin sanat: »Kärpäspaperia», käänsin paperin kauniisti laskoksille ja kätkin sen rievun sisään lakkariini.

Sitte aloin hoidella lapsia, jotka hiljaa kätkeyessä kitisivät. Laihtuneet he olivat molemmat. Heikki oli kalpea kuin kuolema ja Mantan kasvot olivat ryyhelmäissä. Pirtti oli lämmin ja minua alkoi kovin raukasta. Panin penkille pitkäkseni ja heiluttelin kätkeyttä. Ja siihen nukuin, nukuin niin raskaasti, että en herännytkään lasten itkuun, enkä edes emännän kotia tuloon. En herännyt ennenkuin emäntä minua kylkeen tuuppasi ja huusi:

»Tokko heräät, senkin lunttu! Sairaita lapsia hoitamaan sinut heitetään, ja äläpäs tätä! Maata panee röökinä ja vetelee kuorsausvirsiä niinkuin pitkiä seinähirsiä. Lapset henkihieverissä huutavat. Aivan oli sydämeni pelosta haleta, kun mäkeä alas laskeuduin. Kuului huuto aivan kuin sikaa olisi tapettu», ärjyi emäntä ja hoiteli lapsia.

Minä olin ääneti. Minkäs minä sille voin, kun niin raukasi.

Seuraavana yönä hoiti emäntä itse lapsia ja vasta aamusilla lypsämään lähtiessä hän minut herätti. Niin hyvin en ollut vielä yhtenäksään yönä saanut nukkua.

Koettelin taskuani. Kärpäsen myrkkä oli tallella. Muutamia päiviä ajoin vielä elää, mutta sitte...

Syysmarkkinain aika oli tullut. Jo kauan edeltäpäin oli emäntä sanonut silloin menevänsä markkinoille ja olevansa koko päivän poissa. Samalla retkellä lupasi hän myöskin poiketa lääkärissä puhumassa sairaista lapsistaan.

Heikki olikin nyt jonkun verran parempi. Hänet oli nostettu kätkeystä pirtin ovensuussa olevaan sänkyyn, jossa emäntä joskus yöllä makasi. Isäntä oli iloinen Heikin paranemisesta ja sanoi ottavansa hänet kevätmarkkinoille mukaan ja ostavansa siellä Heikin kaulaan rinkelinauhan. Silloin näin Heikin ensi kerran hymyilevän.

Paljosta valvomisesta olin minä taaskin tullut aivan kuin höperöksi. En tahtonut muistaa mitään ja pelästyin pienimmästäkin kovasta sanasta. Käsivarteni ja hartiani olivat kauhean kipeät alituisesta sairasten lasten kantelemisesta ja nostelemisesta. Olin mielelläni siitä emännälle sanonut, mutta hän ei sietänyt valittamista, päinvastoin hän usein puhui siitä, että minulla oli liian helppo ja hyvä olla. Jos olisi edes sisar Miina ollut, jonka kanssa olisi saanut puhua jonkun sanan, olisi elämä tuntunut huokeammalta.

Usein ajattelin Miinaa ja Kaisua, missä ne nyt mahtoivat olla. Ja minnekähän joutui Mirri, kun kaikki läksivät talosta. Kuinka hauskaa elämä kodissa oli sentään ollut! Siellä oli hauska ajatuksin vaeltaa.

Pääni oli hirveän kipeä markkinapäivän aamuna. Kun emäntä sanoi: »Muista katsoa lapsia! Et saa mennä pirtistä ulos. Tulta et saa sytyttää; siinä on liedellä hiiliä, niin paljo kuin maidon ja veden lämmittämiseen tarvitset. Tuossa on sokerijauhoja, tuossa lääkepullo, tuossa puhtaita riepuja, tuossa kiulu likasille vaatteille», kuulin sen kuin puolihorroksissa.

Emäntä meni pihalle, mutta tuli takaisin pirttiin ja sanoi: »Heikkiä ei saa panna Mantan viereen. Muista hoitaa molempia. Ei saa antaa lasten itkeä, että menehtyvät!»

»Jos minä vaan jaksaisin», uskalsin sanoa.

»Kas tätä nyt! Joko taas laiskuus tapasi. Tämän kaikki kerron isällesi markkinoilla. Niin totisesti kerronkin», ja hän paiskasi oven kiinni.

Kun hevonen oli pihasta lähtenyt ja kärrien kolina ei enää tieltä kuulunut, menin koettelemaan tuvan ovea, sillä pelkäsin emännän panneen sen salpaan. Mutta onneksi se oli auki.

Mitä oli tehtävä? Elämä näytti mustaa mustemmalta. Mitä oli tehtävä?

Molemmat lapset nukkuivat vielä. Oli siis sopiva aika ajatella...

Kaivoin taskustani esille kärpäsen myrkyn, otin hyllyltä kahvikupin, kaappasin siihen padasta lämmintä vettä ja sipultelin paperin pieninä palasina kuppiin. Tikulla sekoittelin hiljaa paperimöyhyä ja panin lusikalla sokerijauhoja sekaan.

»Muuta neuvoa ei ole; minä en jaksakaan enää elää», puhelin itsekseni. »Ei kukaan välitä minusta vaikka kuolenkin; siis kuolen mielelläni. Kun en voi kellekään iloksi olla, on parasta kuolla», sanelin ääneen myrkkä sekoitellen.

Heikki alkoi itkeä. Pistin kupin hyllylle ja juoksin häntä auttamaan. Samassa parkasi Manta huutamaan kauheimman tuskan huudon. Hyppäsin hänen luokseen, avasin kapalot ja aikomukseni oli muuttaa puhtaita riepuja. Mutta voi kuinka hänen ruumiinsa oli punanen! Ja mitkä tuskanhuudot pääsivätkään hänen pienestä kurkustaan.

Nostin hänet ylös syliini, koetin panna maitoa lusikalla suuhun, tarjosin sokerivettä, tyrkytin lääkettä — kaikki tuli heti ulos. Huiskutin häntä käsivarsillani, kävelin edes ja takaisin — ei mikään auttanut. Panin hänet uudelleen kätkeyeen, käärin puhtaat rievut hänen ympärilleen ja aloin keinuttaa. Hetkeksi hän vaiken, hengittäen lyhyeen ja kuumeisesti.

Menin Heikkiä hoitelemaan, puhelin hänelle, panin puhdasta päälle, kouhottelin ja kääntelin vuoteen ja nostin hänet siihen. Hän joi vähän maitoa, mutta ei huolinut voileivästä. Annoin lääkettä, jonka hän mielellään otti. Hän katsoi minuun pitkään, silmäsi ovelle päin ja sanoi:

»Äiti!»

»Äiti ja isä menivät markkinoille ja tuovat sieltä Heikille tuomisia.»

Silloin hymyili hän, pani kätensä ristiin ja silmänsä kiinni.

Manta valitti hiljaa kätkyessä ja väenteli pientä ruumistaan. En ymmärtänyt, miten lapsen tuskia lieventäisin. Yhä nostin sitä syliini ja yhä kätkyeen laskin. Hädässä ja tuskassa kului minulta koko päivä. Oma leipäpalani ei ollenkaan kulunut.

Mutta tuskani muuttui hirvittäväksi iltapuoleen. Ei ole kielessä sanoja hädälleni. Molemmat lapset tulivat tuskaisiksi, molemmat valittivat ja itkivät. Mantan ruumis oli sinipunanen ja luulin hänen jo moneen kertaan menehtyvän. Hädissäni painoin häntä kerran suullekin, että lakkaisi huutamasta. Mutta hätähuutona kuului valitus sen jälkeen.

Nyt tapan itseni, ajattelin. Nyt en enää jaksa, ajatukseni menivät sekasin. Juoksin tuvan toiselle puolelle ja otin kahvikupin, jossa minulla oli myrkkä. Mantan huuto kuului korviini ja samassa palasin lusikka kädessä. Kumarruin kätkyen yli ja aloin lusikalla antaa kupissa olevaa myrkkä lapselle.

Koko päivänä ei hän ollut mitään syönyt, ei mitään suuhunsa ottanut. Tätä söi hän mielellään. Kun lusikallinen oli suuhun kadonnut, panin sinne yhä lisää.

»Anna, anna, anna!» itki Heikki sängyssään. Hänkin tahtoi kupista. Menin ja annoin hänellekin. Mutta hän otti vaan pari lusikallista. Kupin pohjalle jäi vielä vähäsen. Sen söin itse.

* * * * *

Myöhään illalla tuli isäntä ja emäntä kotiin. Heikki odotti tuomisia ja valitti hiljaa sängyssään. Isäntä pani sänkyyn markkinarinkilän.

Emäntä riisui vaatteensa ja meni kätkyen luo, jossa Manta äänetöinnä makasi.

»Herra tule ja siunaa!» sanoi hän ja nosti lapsen ylös. »Tämä lapsihan on ihan kylmä. Joko tälle nyt tulee lähtö.»

Hän irroitti rievut lapsen ympäriltä ja katseli sitä joka puolelta.
»Vielä tämä on hengissä, mutta ei taida tästä enää ihmistä tulla.»

Mähönen meni katsomaan. »Annapas rintaa!» sanoi hän.

»Ei ota, ei ota!» sanoi äiti itku kurkussa. »Kyllä tämä nyt kuolee!
Kyllä tämä nyt kuolee!»

Vähän ajan perästä erosi pikku Mantan henki ruumiista. Puhdas lakana pantiin kätkyeen ja lapsi ummistettiin yöksi siihen.

Isäntä, emäntä ja Heikki menivät kamariin maata. Manta ja minä jäimme pirttiin. Kun olin astiat pesyt ja kaikki likavedet tunkiolle vienyt, heittäysin ovensuusänkyyn ja nukuin siihen heti. Nukuin niin uuvuttavan raskaaseen uneen, ettei mikään olisi minua siitä voinut herättää.

Kun seuraavana aamuna heräsin ja raotin silmiäni, näin emännän seisovan keskellä pirtin lattiata ja kuulin seuraavan keskustelun:

»Niin pahan näköistä se ylenantoi, että minua ihan puistatti. Ja kakoi niin pahasti, että luulin kaikkien sisälmysten tulevan ulos. Kyllä siinä tuli jos jotakin, mutta maksaa siinä ihan varmaan tuli; sen oli näköistä. Mutta nyt se raukka nukkuu», sanoi emäntä.

»Eiköpä se tauti sillä lailla lähtene ihmisruumiista. Kyllähän se kovaa oli, mutta ehkäpä siitä nyt parempi puoli päälle pyörähtää», sanoi isäntä.

»Jos tänäpäivänä huononee, pitää viedä lääkäriin.»

»No, lääkäriinpä, lääkäriin...»

Emäntä meni liedelle askaroimaan ja sanoi vähän ajan perästä:

»Saisi tuo Leenakin jo nousta kuolinriepuja pesemään.»

»Antaa tuon raukan nyt nukkua. Kovahan tuolla on lapsella ollut työpäivä», sanoi isäntä.

Kyöneleet pulpahtivat silmiini ja valuivat pitkin kuumia poskiani, mutta koetin maata hiljaa.

»Ei meidän passaa sitä talven yli tässä pitää. Hakekoon paikan muualta itselleen. Kyllä niitä aina sitte kesäksi tuommoisia saa», sanoi emäntä.

»Saapihan tuo nyt muutaman päivän olla», sanoi isäntä.

»Olkoon hautajaisten yli. Mutta sitte saa mennä. Menkään kirkonkylälle. Siellä aina tuommoiset tytöt työtä saavat.»

»No, eipä tuolle muuta taida osata», sanoi isäntä ja läksi pirtistä.

Vähän ajan perästä nousin ylös, laitoin sängyn kuntoon, kokosin likaset rievut kiuluun, ja menin katsomaan kätkyeen. Kätkyt oli tyhjä.

»Manta vietiin aittaan ja pantiin laudalle. Saat mennä katsomaan jos tahdot. Se on niin kaunis», sanoi emäntä.

Otin lakanan kätkyestä kainalooni, kokosin kaikki Mantan pikku vaatteet penkeiltä ja läksin rantaan. Kun siellä vaatteita likoon asettelin, rupesi sydäneläni alla väentämään pahasti.

Heittäysin rannalle pitkälleni ja purskahdin katkeraan itkuun.

Talveksi sain paikan kirkonkylän postineidin luona. Suurempaa onnea minulle ei olisi voinut tapahtua. Enkä ymmärrä, kuinka saatoinkaan niin onnelliseksi tulla. Joka ilta maata mennessäni ajattelin, ettei tämä onni mitenkään voinut pysyväistä olla, mutta seuraava päivä meni taas samoin kuin edellinen.

Postineidillä, jota johtajattareksi sanottiin, oli vanha palvelija, jonka jalat olivat leinin turmelemat. Hänen avukseen oli minut taloon otettu. Tämä vanha Loviisa oli maailman paras ihminen, hän oli minulle kuin äiti. En koskaan kuullut hänen suustaan kovaa sanaa, en kärsimätöntä puhetta. Ystävällisesti hän neuvoi, hellästi opasti. Hän oli itse johtajattarenkin sylissä pienenä kantanut, maailmaan hoitanut ja kasvattanut.

Eräänä aamuna askareiden päätyttyä, kun kaikki huoneetkin jo oli lämmitetty ja pellit sulettu, pesi Loviisa sanomattoman huolellisesti kätensä, silitti tukkansa ja astui hiljaa ruokasaliin, jossa johtajatar istui. Ovi jäi auki hänen jälkeensä ja helposti voin kuulla joka sanan, jonka hän sisällä puhui.

»Kuulkaapas, eiköhän meidän pitäisi panna tuo Leena kansakouluun. Hyvin se askareilta joutuisi; tekisi aamulla ennen menoaan ja sitte tultua», hän sanoi.

Johtajatar suostui heti, jos vaan työt siten saataisiin sopimaan, eikä Loviisa rasittuisi.

Vähän ajan perästä tuli Loviisa kyökkiin ja istuutui tuolille hellan viereen. Ennenkuin hän ehti mitään sanoa, lankesin polvilleni hänen eteensä, painoin pääni hänen syliinsä ja purskahdin itkuun.

»Lapsi raukka, lapsi raukka», hän sanoi ja silitti päätäni.

Olisin tahtonut sanoa hänelle, millainen olin ja mitä olin tehnyt, mutta en saanut sitä suustani. Sydämeni oli pakahtua, päätäni pyöräytti.

»Huomenna jo pääset kansakouluun; parin minutin matka sinne vaan on; huomenna jo, huomenna jo. Älä itke, lapsi rukka, älä itke! Jumala kuulee orpojen huokaukset!»

Olisin tahtonut sanoa, että en sitä itke; olisin tahtonut tunnustaa, minkä rikoksen olen tehnyt, mutta kurkkuni kuristui kiinni, en saanut sanaa suustani.

»Nouse nyt ylös, pyyhi kyneleesi, pese silmäsi ja kiitä Jumalaa, joka sinustakin murheen pitää!» ja hän auttoi minut ylös.

Mutta enemmän kuin ennen, vaivasi rikokseni minua tästä päivästä lähtien.

* * * * *

Eräänä päivänä ennen pääsiäistä selitti opettaja meille viidettä käskyä. Minä olin kuin kuumeessa, vereni kiehuivat niin että helposti sen omilla korvillani kuulin.

»Jumala on antanut meille jokaiselle hengen, osan omasta hengestään. Henki on ylevätä, jumalallista ja pyhää. Ja kauhein rikos, jonka ihminen voi tehdä, on hengen riistäminen Jumalan luomalta ihmiseltä», puheli opettaja.

»Mitä olet tehnyt, mitä olet tehnyt, mitä olet tehnyt!» löivät suoneni.

»Kiusaukset astuvat elämässä meitä vastaan; joskus tulee niinkin kova kiusaus, että tahtoisi murhata. Mutta rukouksen avulla on kiusaus voitettava», puheli opettaja.

»Mitä olet tehnyt, mitä olet tehnyt, mitä olet tehnyt», löivät suonet korvani juuressa.

»Te nuoret tytöt, pankaa mieleenne opettajanne neuvo. Sillä minä rakastan teitä kaikkia ja toivon teidän onneanne. Pankaa mieleenne opettajanne neuvo: älkää jääkö kiusauksen uhriksi. Kuulkaa: eilisiltana vangittiin meidän omassa kylässämme, aivan koulutalon läheisyydessä seitsemäntoista vuotias tyttö, joka oli oman lapsensa surmannut; surmannut pienen, avuttoman ihmiselämän, jonka Jumala oli luonut maailmaan»...

»Opettaja», huusi vierustoverini, »Leena voi pahoin, Leena pyörtyy...»

Maaailma musteni silmissäni, maa vajosi allani...

* * * * *

Tytöt olivat kantaneet minut pirtinpuolelle, sillä siellä oli joutilas leveä sänky, jota sai tällaisissa tapauksissa käyttää. Siivooja asetteli juuri kylmää käärettä otsalleni, kun heräsin.

»Taisi siellä olla vähän häkää», hän sanoi.

»Lienee ollut», vastasin ja pyysin vettä.

»Se ovensuunpuoleinen uuni tahtoo aina häkää työntää, vaikka sen antaisi kuinka kauan riittä», hän puheli vettä tuodessaan. »Olen siitä monta kertaa muurarille sanonut, mutta hän ei usko.»

»Vai ei usko», vastasin, mutta ajatukseni askaroivat aivan toisaalla.

— Mitähän tytöt ajattelivat? Mahtoivatko tytöt arvata? Kuulivatko ne kuinka vereni löivät? Ja mitä ajatteli opettaja? Hän varmaankin arvasi. Hän näki katseeni, huomasi hätäni.

»Muutanko minä vielä tähän käärettä?» kysyi siivooja. »Mitä? Miltä tuntuu? Tuntuuko paremmalta?»

»Tuntuuhan tuo», vastasin.

»Ehkä panen vielä», hän sanoi.

»Pankaa», vastasin.

— Mutta mitähän ne puhuivat, kun olin pyörtynyt? Mitähän sanoi opettaja? Kysyyköhän se, mitä olen tehnyt? Kyllä se varmaan kuuli, kuinka vereni löivät.

Ja minulle tuli polttava hätä päästä Loviisan luo. Heitin kääreen otsaltani ja horjuvin askelin saavuini kotiin.

»Olen sairas», sanoin sisään astuttuani.

»Johan sen näen sanomattakin. Avaa vaatteesi, heitä pois kenkäsi», sanoi hän ja veti päällyspeiton pois sängyltäni. »Mikä sinulle nyt tuli? Tervehän sinä aamulla olit.»

»Häkää oli», sanoin riisuen kenkiäni.

»Vai häkää. Ja sellaisessa lapsia pidetään, joilla on kallis, Jumalan antama henki», hän sanoi.

»Niin, niin ... ja minulla on sitte Loviisalle puhuttavaa...»

»No, kyllähän meillä on aikaa aina puhella. Panehan nyt pitkällesi, panehan nyt pitkällesi», ja hän peitteli minut huolellisesti molemmilta kupeilta.

* * * * *

»Jos ihminen on tehnyt jotain paha ja omatunto siitä häntä muistuttaa, silloin on ihmisen aina kuultava omantunnon ääntä ja koetettava parantaa mikä parannettavissa on», selitti opettaja.

»Ja jos ihminen on tehnyt jonkun rikoksen, tulee hänen tunnustaa ja koettaa sovittaa», jatkoi hän. »Sillä Jumalan kaikki viisas laki on, että pahanteosta aina tulee palkka...»

Tunsin koko ajan, että opettajan katse lepäsi kaikkea tätä sanoessa tyynenä minun kasvoillani. Laskin silmäni alas, mutta kuitenkin tunki se sydämeeni.

* * * * *

Koko talven oli omatuntoni puhunut minulle. Varsinkin yöt olivat kauheat. Näin Mantan pienen suun avautuvan ja lusikalla pistin minä sinne myrkyä...

Eräänä yönä kevättalvella herätin minä Loviisan.

»Mitä sinä tahdot? Mikä sinulla on?» hän sanoi.

»En voi nukkua. Omatunto soimaa minua», puhkesin.

»Olen sen nähnyt sinusta jo kauan», sanoi Loviisa ja nousi ylös vuoteessaan.

Istuin hänen viereensä sängyn reunalle. Kalpea kuu loi valonsa poikki lattian, pitkien mattojen valkoisille raidoille.

»En saa rauhaa enää, omatunto minua nuhtelee...»

»Lapseni, mikä vaivaa omaatuntoasi? Kerro minulle, vanhalle ystävällesi, niin tulee helpompi ollaksesi»; Loviisa nousi sängystä ja sitasi alushameen vyötäisilleen.

Istuimme molemmat sängyn reunalla kuun kalpeassa valossa. Ikkunan edessä olevan koivun oksat huojuivat hiljaisessa tuulessa.

Oli vaikea alkaa; en saanut sanaa suustani; purskahdin itkuun ja heittäysin Loviisan syliin.

»Lapsiparka, lapsiparka», Loviisa silitti päätäni. Valuin polvilleni lattialle hänen eteensä ja kerroin hänelle kaikki, kerroin koko rikokseni peittelemättä mitään.

Muutamissa paikoin Loviisa kysyi saadakseen tarkemman tiedon, muutamissa paikoin huomasin hänen silmänsä kyyneltyvän. Kuinka kauan kertomukseni lienee kestänyt, en tiedä. Mutta aamu valkeni kun se oli lopussa.

»Mitä tulee minun nyt tehdä?»

Loviisa ei vastannut.

»Menenkö etsimään Mantan vanhemmat ja kerron heille kaikki?»

Loviisa oli ääneti.

»Vai menenkö ilmoittamaan tekoni nimismiehelle?»

»Rakas lapsi. Olet tunnustanut minulle teon, jonka olet lapsellisuudessa tehnyt. Rikos on tehty, mutta Jumala on sen sinulle anteeksi antava, kun rukoilet. Rukoilkaamme yhdessä ja Jumala on meitä kuuleva», sanoi Loviisa.

»Mutta Mantan vanhemmille...»

»Heille tuottaisit vaan moninkertaisen surun. Parempi on antaa asian olla hiljaisuudessa. Se on vanhan neuvo.»

»Jos vaan Jumala minulle anteeksi antaisi.»

»Hän antaa, kun oikein kadut.»

Molemmat lankesimme nyt polvillemme ja Loviisa rukoili ääneen ja hartaasti pikku Mantan puolesta ja minun puolestani, joka olin hänet murhannut. Sitte vei Loviisa minut vuoteelleni, johon heti nukuin.

* * * * *

Olin saavuttanut sisällisen rauhan. Minulla oli uskollinen ystävä, joka tuns minut, joka tiesi synkän salaisuuteni. Rikoksen paino oli keventynyt, kun kaksi oli sitä kantamassa.

Iloisena tein tehtäviäni. Ne lisääntyivät vuosi vuodelta, sillä Loviisan voimat vähenivät vanhetessa. Jokainen uusi velvollisuus tuntui minusta mieluisalta. Ja voin sanoa, vaikka se kentiesi ikävältä kuuluu itse sanottuna, että emäntäni minusta paljo piti. Kun sen huomasin, koetin yhä uskollisemmalla työllä yhä suurempaa luottamusta ansaita.

Muutamia vuosia palveltuani tapahtui kirkonkylässä merkkitapaus: perustettiin kansanopisto. Suuri

innostus valtasi ihmisten mielet. Nuoret ja vanhat riensivät sinne oppia saamaan. Minun emäntänikin kuului kansanopiston perustajiin ja kannattajiin.

Koko ensimmäisen talven, kun kansanopisto oli toiminnassa, uneksin kerran pääseväni sinne. Mutta en uskaltanut toivoa, että unelmani niin pian toteutuisi, kun se toteutui.

Kun emäntäni huomasi, miten kova opinhalu minulla oli, antoi hän minun seuraavana talvena käydä kansanopistossa. Tämä aika oli minulle suuren onnen ja riemun aika. Uusi elämä avaus tui minulle siellä. Ajatukseni kehittyivät, henkeni rikastui; opin tietoja vastaanottamaan ja niitä omistamaan.

Onnellisimpia muistojani ovat kansanopiston toveri-illat, joissa opettajatkin olivat läsnä. Pidimme siellä pieniä esitelmiä ja puheita, lausimme runoja ja keskustelimme erilaisista valtiollisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä. Meillä oli oma sanomalehti »Kyntäjä», johon salanimellä kirjoittelimme. — Kun ensimmäisen kirjoitukseni sinne lähetin, olin kuumeessa. Kirjoituksen nimi oli »Salaoja» ja nimekseni olin ottanut »Taikuri». Kun toveri-ilta tuli, menin sinne jännitetyn mielin. Keskustelut ja puheet menivät minulta sinä iltana aivan hukkaan. Odotin vaan, olisiko kirjoitukseni Kyntäjässä.

Vihdoinkin teeloman jälkeen, tuli Kyntäjän vuoro. Kun kertomustani luettiin, koetin olla muotoa muuttamatta. Mutta jos joku tovereista olisi minuun silmännyt, olisi kasvoistani ja olennostani heti läpikuultanut, että minä se tämän kertomuksen tekijä olin.

Kansanopistossa oli minulla monta hyvää toveria. Mutta yhteenkään en päässyt enemmän kiintymään, kun aikani aina oli hiukan täperällä. Tuntien päätyttyä täytyi aina rientää kotiaskeleihin. Mutta enpä ystävää kaivannutkaan; olihan minulla Loviisa, luja ja uskollinen ystävä.

Jo ennen Kansanopistoon pääsyäni luin mielelläni kaikkia kertomuskirjoja, mitä käsiini sattui. Mutta Kansanopistossa ollessani heräsi minussa vielä suurempi lukemisen halu. Vapaita aikojani käytin aina lukemiseen. Emännältäni sain paljo hyviä kirjoja lukeakseni ja myöhemmin hankin niitä itselleni kylän lainakirjastosta.

* * * * *

Vuodet vierivät ohitseni. Työn tekeminen, velvollisuuksien täyttäminen vei aikani sangen tarkkaan. Harvoin oli minulla vapaita hetkiä, ja mikä niitä oli, käytin ne askarteluun kotosalla. Viihdyin kotona hyvin, ei tehnyt mieli minnekään.

Niinkauan kuin Loviisa oli toverinani, menivät iltani hauskasti. Askareiden loputtua puhelimme kauan ja usein luin minä ääneen hänelle.

Mutta elämäni muuttui paljo Loviisan kuoltua. Illat olivat ikävät ja yksinäiset. Kaipasin toveria, jonka kanssa olisin puhunut; kaipasin ystävää, joka olisi suruni jakanut. Sillä vanha polttava tuska oli jälleen ruvennut sydäntäni ahdistamaan.

Muistan eräänkin illan, jolloin olin kauheassa epätoivossa ja jo kahdesti seisoin emäntäni oven takana menossa tunnustamaan hänelle rikokseni. Mutta minä en jaksanut astua sisälle. En voinut avata sydäntäni emännälleni. Hän oli kyllä minulle hyvä, mutta hän oli niin kaukana minun sisällisestä olennostani. Lankesin polvilleni hänen ovensa eteen ja rukoilin Jumalalta apua. Ja hän minua sillä kerralla auttoikin, että rauhan sain ja voin palata vuoteelleni.

* * * * *

Kuta enemmän ikäni lisääntyi, sitä enemmän rupesi oman kodin kaipaus minulle selvenemään. Olihan kyökki, jossa asuin lämmin ja valoisa, olihan minulla ruokaa ja vaatetta, olihan minulla hyvä palkka ja hyvä emäntä, mutta jotain siitä puuttui. Yöllä valvoessani mietin mielessäni, millaista olisi, jos minulla olisi oma koti. Ja melkein aina kuvittelin sitä sellaiseksi, kuin lapsuuteni koti oli ollut. Samanlainen sänky, samanlainen pöytä ja hylly. Ja unelmissani kuljin kotipolkuja ja katselin veräjältä tielle, jota pitkin olin kodista isän kanssa lähtenyt.

Se tie, se tie se minut onnettomuuteen vei...

En koskaan saisi omaa kotia, en koskaan. Minä rikoksen tekijä, minä pahantekijä en ole sitä ansainnut.

Mutta jos kodin saisin, voi kuinka sitä rakastaisin! Jokainen paikka siellä olisi minulle pyhä paikka; jokaisen oven kautta astuessani tahtoisin tuoda siunausta sisälle ja ovesta ulos tullessani lämpöä ja onnea talon ympärille.

Yhä useammin ja useammin valtasivat nämä ajatukset mieleni yksinäisinä hetkinä. Kerran yöllä nousin istualleni sängyssäni ja rupesin tarkastamaan omaa itseäni. Mistä nämä ajatukset tulivat? Kuinka ne yhä useammin syöksyivät mieleeni?

Niin — selvenihän se minulle. Minä olin mieltynyt nuoreen talonpojan poikaan, joka usein kävi meillä tuoden maalaistavaraa emännälleni. Hupsua se oli itsestänikin, mutta sellaista se kumminkin oli. Usein minusta tuntui kuin nuori isäntä olisi minuun katsellut mieltävästi alta kulmain. Mutta hän oli hiljainen ja vaitelias, ei puhunut juuri muuta kuin ilman laadusta ja kelistä; kun emäntäni käskystä hänelle kahvia keitin, olin näkevinäni että hän minua katseli; koetin puhella jotain, mutta puhe ei juossut. Hän istui äänetönnä ja allapäin. — En tiedä, mikä siinä miehessä minua miellytti.

Kun hän ei moneen viikkoon meillä käynyt, oli minulla ikävä; kun hän taas tuli, sai elämä uutta vauhtia.

Mutta aika kului entistä uraansa. Mitään uutta ei ilmestynyt; Ala-Anttilan nuori isäntä ei suutansa avannut. Suru valtasi mieleni. Olin jo monta kertaa kuvitellut mielessäni, mitenkä hänelle rikokseni tunnustaisin. Häneltä en salaisi mitään; kaikki saisi hän kuulla aivan kuin olisi itse elänyt mukana.

Turhaan oli kuvitteluni mennyt. Kaikki näytti vaipuvan ikuiseen äänettömyyteen ja unhoon.

* * * * *

Eräänä lauantai-iltana kevättalvella rappujen eteen havuja asetellessani näin Ala-Anttilan nuoren isännän ajavan hyvää vauhtia kirkolle päin. En luullut hänen minua huomaavan ja askartelin senvuoksi kumarassa rappujen edessä. Mutta hevonen pysähtyi kohdalleni. Oikasin itseni nähdäkseni. Hän tervehti nostaen hiukan lakkia.

»Meillä on vanha isäntä kipeänä, eikö lie halvaus; tohtoria olen hakemassa», hän sanoi.

»Sepä ikävätä», äänsin.

»Onhan se. Vaan kuka tietää. Ehkäpä siitä vielä kostuu.»

»Jospa paranisi.»

»Eihän sitä tiedä. Kyllähän se lopuksi käy, niinkuin on ylempää määrätty.»

»Niinhän se käy.»

»No eipä muuta kuin hyvästi ja hyvää vointia», sanoi hän ja nykäsi ohjaksia.

En ennättänyt vastata mitään. Mutta huoneeseen mentyäni tunsin olennossani ihmeellisen vavistuksen; sisimmässä sydämessäni värähteli hiljainen onnen tunne.

* * * * *

Mutta eräänä päivänä jäiden lähdön aikaan kuoli Ala-Anttilan vanha isäntä. Minuakin kutsuttiin hautajaisiin ja kun olivat tämän talonjoukot niin vanhoja tuttuja emännälleni, pääsinkin sinne.

Muistan sen päivän niinkuin eilisen, kun Ala-Anttilan pihaan ensikerran ajoin. Nuori isäntä seisoi tallin ovella ja tuli sieltä minua vastaan. Aurinko paistoi kirkkaasti hänen olkansa takaa minun silmiini, kun hän minua kätteli.

»Terveeksi! Ja tervetulemaan!»

»Kiitoksia. Terveisiä sieltä kirkon kylästä päin», sanoin.

»Kiitoksia. Hyvä oli, että tulitte; täällä on odotettu. Niin että tuota, jos tuota niinkuin tahtoisitte katsella paikkoja tässä talossa itsellenne rukin sijaksi», hän sanoi katsellen minuun.

Olin tässä suuren talon pihalla vieraan väen keskellä ensin aivan kuin typperryksissä. Mutta kun pääsin vähän sivulle, täytti mieleni sanomaton onni. Sydämeni tilaa en osaa kuvata, mutta se joka on samallaista onnea kokenut, käsittää sen parhaiten.

* * * * *

Syyskesällä tuli Mikko Ala-Anttila minua pappilaan hakemaan kuuluutuksiin panoa varten ja marraskuulla piti olla häät.

Kun ajoimme pappilaan, tunnustin hänelle rikoksen, jonka olin lapsena tehnyt. En tiedä, kuinka se kävikään niin helposti, ilman epäilystä, ilman takertumista. Hän otti tunnustukseni vastaan sellaisella

hellällä vakavuudella, että tiesin taivaan hänet minulle lähettäneen.

Olin ajatellut, että tunnustukseni vaikuttaisi muutoksen hänen olennossaan minua kohtaan. Mutta siinä olin erehtynyt. Enemmän kuin ennen näytti hän olevan minuun kiintynyt, enemmän kuin ennen näytti hän minulle arvoa panevan. Usein huomasin hänen vakavasti ja hellästi minua tarkastavan.

Ja niin alkoi minulle uusi elämä uudessa kodissani.

Lapseni on sairas, kuume hohtaa hänen poskillaan, pienet jäsenet vapisevat.

Olen valvonut koko yön hänen vuoteensa ääressä. Olen polvistunut, olen rukoillut, olen itkenyt.

Oi onnettomuutta! Minä en saa häntä pitää. Hänet riistetään rinnoiltani. Hänet viedään pois hellivän äidin sylistä, rakastavan äidin käsivarsilta.

Jumalani! Anna anteeksi rikokseni! Anna syntini anteeksi! Vaadi muuta sovitusta! Minä uhraan kaikkeni; kaikkeni annan sinulle. Älä vaan ota lastani. Älä vaadi minun ainokaistani.

Jumalani! Jumalani kuule minua! Armahda minua!

Mutta hän ei kuule. Kuume kiihtyy yhä. Lapseni hourailee. Rakkaat silmät vääntyvät nurin, kädet puristuvat nyrkkiin.

Minä onneton ihminen! Lapseni minun pahojen tekojeni tähden kärsii. Voi minua! Voi kurjaa äitiä, voi onnetonta lasta!

Viidettä yötä valvon minä sairaan lapseni luona. En jätä häntä hetkeksikään.

Keskellä yötä tulee mieheni huoneeseen. Hän kumartuu sängyn yli, jossa lapsi makaa. Hän huokaa, silittelee päätäni ja painaa sitä kupeeseensa. Näen kyöneleen vierivän hänen poskellaan. Purskahdan itkuun ja vaivun hänen syliinsä.

* * * * *

Aamu valkenee. Puhallan kynttilän sammuksiin. Lapseni makaa horroksissa silmät puoliavoimena. Heittäydyn vieressä olevalle vuoteelle ja vaivun uneen.

Hetken perästä herään sairaan valitukseen. Hirveä hätä valtaa mieleni. Lapsi on kovassa tuskassa. Hänen pienet jäsenensä vetäytyvät koukkuun, kasvot ovat siniset. Ääneen hän valittaa; hätäiset katseet tuijottavat minuun.

Minuun?

Enhän minä voi auttaa! En voi tuskaa lieventää.

Enkö voi? Mitä Jumala minulta vaatii?

Syyn sovitusta! Syyn sovitusta!

Rakas taivaallinen isä! Armahda tätä lasta! Anna hänelle terveytensä takaisin. Anna tuskien lakata; helpoita, helpoita pienen kärsimykset!

Tahdon sovittaa. Tahdon tunnustaa tekoni koko maailman edessä. Lupaan sen! Vannon sen sinun edessäsi elämän ja kuoleman Herra!

Auta lasta! Pelasta! Pelasta! Katso lapseni kuolee, ainoani minulta otetaan.

Huomenna tunnustan kaikki maailmalle. Sitä sinä vaadit. Minä tiedän sen. Jumala, kuule minua! Minä lupaan tunnustaa!

Auta lasta! Auta lasta! katso hän kuolee!

— — — — —

Kun lääkäri aamupäivällä tuli sairasta katsomaan, kirkastuivat hänen kasvonsa heti ja hän ilmoitti, että vaara nyt oli ohitse.

Jumala oli kuullut rukoukseni. Lapseni parantui taudistaan.

* * * * *

Olin selvillä itsestäni. Minun oli avattava sisäinen elämäni maailmalle.
Minun oli tunnustettava kaikki rauhaa ja onnea saavuttaakseni.

Ja toistenkin ihmisten onnen tähden olisi tunnustukseni tehtävä. Tuhansien vanhempien tähden, tuhansien pienokaisten tähden, monien tähden, jotka kärsivät.

Eräänä iltana kahdenkesken istuessamme, sanoin aikomukseni miehelleni.
Valvoimme kauan ja keskustelimme asiasta. Muistan kun mieheni sanoi:

»Lieneekö sellainen tunnustus enää tarpeen. Olit silloin lapsi ja aikaa on jo siitä paljo kulunut. Turhana sitä pitää ehkä vanha tuomarimmekin. Ei sitä todeksi uskottaisi.»

»Mutta sittenkin»...

»Mietihän nyt vielä asiata. Eihän sillä ole niin kiire,» hän sanoi.

Mutta minä en saanut rauhaa. Minua poltti tunnustukseni antaminen joka hetki yöllä ja päivällä.

Kun mieheni sen huomasi, sanoi hän eräänä iltana minulle:

»Lienee parasta, että teet sen, josta puhuimme. On itsellesi varmaankin parempi.»

Kuinka monta unetonta yötä olinkaan valvonut tuskani kanssa, kuinka monta kyyneltä vuodattanut. Nyt oli vapautus tuleva, oli tuleva rauha ja onni.

Totuus on tuotu ilmi. Olen tehnyt tehtäväni.

Tunnustukseni on samalla rukous, rukous kaikkien onnetonten ja kärsivien puolesta.

Armahtakaa heitä!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TUNNUSTUS: TOSIKUVAUS ELÄMÄSTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is

owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.